

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА



**ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ
КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ**

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

ОДЕСА
2023

УДК 342.841(072)
З-33

Укладачі:

Миколенко Олександр Іванович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Чуваков Олег Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Гаран Ольга Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова.*

(Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)

Запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів

З-33 [Електронний ресурс]: електронний методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» / уклад. О. І. Миколенко. – Одеса, 2023. – 103 с. – 1 МБ.

У методичному посібнику наведено основні положення до вивчення дисципліни «Запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Право» спеціальності 081 «Право». Основна мета посібника – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні дисципліни на аудиторних заняттях та у процесі самостійної роботи.

УДК 342.841(072)

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

№	Назва рубрики	Сторінка
1	Вступ	4
2	Зміст навчальної дисципліни	6
3	Плани та методичні вказівки для підготовки до практичних занять	10
4	Питання для підсумкового контролю	95
5	Рекомендована література	99
6	Електронні інформаційні ресурси	102

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів» є формування вмінь та навичок, необхідних для уникнення можливих конфліктів інтересів в організації, а також знань про правові заходи і інститути протидії корупції в країні.

Вивчення даного курсу спрямоване на набуття здобувачами комплексу методик, які необхідні їм для запобігання корупційним проявам як в приватноправовій, так і публічно правовій сферах; на усвідомлення здобувачами значення поняття «конфлікт інтересів» та правових механізмів його вирішення; на засвоєння положень антикорупційного законодавства та практики їх застосування на практиці, що дозволить майбутнім юристам гармонічно поєднувати у своїй професійній діяльності теоретичні знання та практичний досвід.

Основними *завданнями вивчення дисципліни* «Запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів» є:

- характеристика корупції як соціально-правового явища, яке негативно впливає на розвиток суспільства та процес державотворення;
- набуття знань про суб'єктів антикорупційних правовідносин, необхідних для розуміння процесу виникнення корупції в державі чи окремій сфері суспільних відносин, так і для напрацювання ефективних правових заходів запобігання корупції;
- вивчення заходів запобігання і врегулювання конфлікту інтересів в організаціях, що є суб'єктами публічного і приватного права;
- опанування знань про заходи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням з метою їх ефективного використання на практиці;
- набуття знань про правила етичної поведінки публічних службовців, що є обов'язковими для осіб, які займають посади в органах державної влади та органів місцевого самоврядування;

- вивчення підстав і порядку здійснення фінансового контролю та юридичної відповідальності за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.

Досконале вивчення дисципліни дозволить сформувати у здобувачів загальне уявлення про антикорупційне законодавство, систему антикорупційних органів, правові заходи протидії корупції, а також допоможе здобувачам у успішному вирішенні і розв'язанні на практиці різноманітних правових ситуацій, що пов'язані з корупцією.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни: юридична деонтологія та адміністративне право.

Предмет навчальної дисципліни – адміністративно-правові заходи запобігання корупції і врегулювання конфлікту інтересів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:
знати:

- термінологію антикорупційного законодавства, офіційне її трактування в джерелах права чи її тлумачення офіційними суб'єктами публічної влади;
- причини виникнення корупції у суспільстві та форми її прояву у сучасній системі публічноправових і приватноправових відносин;
- нормативні основи протидії корупції та врегулювання конфлікту інтересів.

вміти:

- аналізувати суперечливі положення антикорупційного законодавства та рішення суб'єктів антикорупційної діяльності;
- тлумачити норми антикорупційного законодавства та інших галузей національного законодавства, які закріплюють підстави та порядок застосовування заходів щодо протидії корупції;
- застосовувати положення антикорупційного законодавства;
- вирішувати конкретні життєві ситуації на базі теоретичних знань та норм антикорупційного законодавства.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **«ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ** **ІНТЕРЕСІВ»**

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I **КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ**

ТЕМА 1. КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ.

Історичні підходи до визначення корупції як соціального явища. Негативні наслідки корупції для суспільства. Форми прояву корупції у суспільстві. Соціальні передумови корупції. Політичні чинник корупції. Економічні чинники корупції. Правові чинники корупції. Організаційно-управлінські чинники корупції. Соціально-психологічні чинники корупції.

ТЕМА 2. КОРУПЦІЯ ЯК ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ.

Історія розвитку національного законодавства з питань запобігання корупції. Нормативне визначення корупції. Види корупції у наукових джерелах та джерелах права. Основні напрями діяльності держави щодо запобігання корупції. Види запобіжного впливу на соціальні передумови корупції. Правові заходи в політичній сфері і їх характеристика. Правові заходи в економічній сфері та їх характеристика. Правові заходи у законодавчій сфері та їх характеристика. Правові заходи в організаційно-управлінській сфері і їх характеристика. Правові заходи в сфері суспільної моралі та їх характеристика.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II **СУБ'ЄКТИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНИН ЯК СУБ'ЄКТИ **АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ.**

Антикорупційна політика та антикорупційна стратегія: поняття і співвідношення. Основні принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Механізм реалізації та оцінка результатів виконання Антикорупційної стратегії. Формування та реалізація державної антикорупційної політики. Проблеми суспільства, які повинна вирішити Антикорупційна стратегія держави на 2021-2025 роки. Очікувані стратегічні результати виконання Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції.

ТЕМА 4. СУБ'ЄКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Сучасна система суб'єктів антикорупційної діяльності та оцінка її ефективності. Правовий статус Національної ради з питань антикорупційної політики. Правовий статус Національного антикорупційного бюро України. Правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції. Правовий статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора. Правовий статус Вищого антикорупційного суду.

ТЕМА 5. СУБ'ЄКТИ, НА ЯКИХ ПОШИРЮЄТЬСЯ ДІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.

Поняття і класифікація суб'єктів, до яких застосовуються заходи запобігання корупції. Загальна характеристика осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Загальна характеристика осіб, які прирівнюються у сфері запобігання корупції до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Загальна характеристика осіб, які здійснюють організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки. Кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України як суб'єкти, до яких застосовуються заходи запобігання корупції. Правовий статус викривача та його державний захист.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. **ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ, ДОТРИМАННЯ** **ЗАГАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ ТА ЗАБОРОН, ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ** **ПОВЕДІНКИ**

ТЕМА 6. КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ТА ЗАХОДИ ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ ЧИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Визначення приватного інтересу та його співвідношення з публічним інтересом. Конфлікт інтересів та його види. Процедура виявлення і повідомлення про конфлікт інтересів. Способи зовнішнього і самостійного врегулювання конфлікту інтересів. Усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті. Обмеження доступу до інформації. Перегляд обсягу службових повноважень. Здійснення повноважень під зовнішнім контролем. Переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

ТЕМА 7. ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.

Загальна характеристика заходів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та їх класифікація. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища. Обмеження щодо одержання подарунків. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування. Обмеження спільної роботи близьких осіб.

ТЕМА 8. ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ.

Загальна характеристика правил етичної поведінки як регулятора суспільних відносин. Загальні обов'язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування. Добросесність державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування. Особливості використання публічним службовцем свого службового становища, ресурсів та інформації. Політична нейтральність. Пріоритет інтересів та неупередженість. Компетентність і ефективність. Нерозголошення інформації. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень.

ТЕМА 9. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ.

Порядок подання декларацій особами, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Інформація, що зазначається в декларації. Облік та оприлюднення декларацій. Контроль та перевірка декларацій. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування. Додаткові заходи здійснення фінансового контролю. Особливості фінансового контролю щодо окремих категорій осіб. Поняття та класифікація адміністративних правопорушень пов'язаних із корупцією. Особливості адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних із корупцією.

ПЛАНИ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

« ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І **КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ**

ТЕМА 1. КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ.

Питання для обговорення:

1. Історичні підходи до визначення корупції як соціального явища.
2. Негативні наслідки корупції для суспільства.
3. Форми прояву корупції у суспільстві.
4. Соціальні передумови корупції.
5. Політичні чинники корупції.
6. Економічні чинники корупції.
7. Правові чинники корупції.
8. Організаційно-управлінські чинники корупції.
9. Соціально-психологічні чинники корупції.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Які види корупції можна виділити за соціальними критеріями? Чи існують рівні корупції? Якщо «так», то за якими критеріями їх можна виділяти?
2. «Лобіювання інтересів» це елемент корупції чи невід’ємний елемент сучасного демократичного суспільства?
3. Чому ментальність населення важлива для запобігання корупції?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Насамперед, здобувач, при початку розгляду даного навчального курсу, повинен ознайомитись з історичними підходами до визначення корупції як соціального явища.

Якщо корупцію розглядати як соціальне явище, то в науковій літературі висловлювалось декілька висновків щодо причин появи цього явища у суспільстві:

1) в демократичному суспільстві відсутні причини для процвітання корупції і якщо вона присутня, то в мінімальних розмірах. Корупція є невід'ємним атрибутом тоталітарних режимів (Німеччина, Франція, США);

2) в тоталітарних режимах передбачена найвища міра покарання за корупційні діяння, а тому корупція присутня в мінімальних розмірах. Корупція є невід'ємним атрибутом демократичних держав (Китай, Росія);

3) постійний розвиток економічних відносин в суспільстві створює умови для нових форм корупції. Обмежити розвиток корупційних відносин у суспільстві може тільки ефективна система правових запобіжних заходів.

Здобувач має знати, що характерними рисами корупції в Україні є:

1) залежність рівня та форм корупції від загального стану формування демократичних інститутів;

2) несистемне, часто науково необґрунтоване реформування основних інститутів держави та права (адміністративні процедури, податкова система, регуляторна діяльність держави, розв'язання соціальних проблем тощо);

3) набуття корупцією ознак системного явища через ураження життєво важливих інститутів суспільства та перетворення її на функціонально важливий спосіб їх існування;

4) неефективність політичних ініціатив у сфері боротьби з корупцією;

5) зміцнення в суспільстві стереотипів терпимого ставлення до корупції, поєднання в масовій свідомості визнання суспільної шкоди корупції і готовності обирати корупційні шляхи розв'язання проблем, що призвело до нездатності громадян брати активну участь в антикорупційних діях;

6) ураження корупцією органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

7) слабкість інститутів громадянського суспільства. Засоби масової інформації, залежні часто від власників та органів державної влади, здебільшого уникають об'єктивного висвітлення цих проблем. Громадянські ініціативи не підтримуються через зневіру та суспільну апатію більшості населення. Неурядові організації переважно ослаблені, залежні від осіб, які надають їм фінансову підтримку.

Крім того, здобувач необхідно ознайомитись із негативними наслідками корупції для суспільства.

Корупція є вкрай негативним явищем, її суспільна небезпечність полягає у тому, що вона:

1. корупція підриває авторитет держави, завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління суспільством, побудові та функціонуванню державного апарату;
2. корупція суттєво обмежує конституційні права і свободи людини і громадянина, особливо пересічних громадян, які найбільше потерпають від корупції і не в змозі уникнути корупційного тягаря, втрачають при цьому віру в демократичні засади суспільства і держави;
3. корупція порушує принципи верховенства права;
4. корупція призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ, перешкоджає розвитку ринкових відносин, передусім середнього та малого підприємництва, а також надходженню іноземних інвестицій;
5. корупція грубо порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, управлінських структур приватного сектора;
6. корупція надає незаконні привілеї корумпованим угрупованням і кланам, підпорядковує державну владу їхнім інтересам;
7. корупція сприяє криміналізації та тінізації економічних відносин, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом;
8. корупція живить організовану злочинність, насамперед економічну, стає неодмінною умовою її існування;

9. корупція порушує принципи соціальної справедливості, невідворотності покарання;
10. корупція нищить духовні, моральні та суспільні цінності;
11. корупція ускладнює відносини з іншими державами і всією міжнародною спільнотою, унеможливорює надання іноземної допомоги.

У правовому відношенні корупція становить сукупність різних за характером та ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних діянь, інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь.

Здобувач повинен усвідомлювати основні форми прояву корупції у суспільстві.

Корупційні діяння мають такі форми (види):

- зловживання владою або посадовим становищем, перевищення влади або посадових повноважень та інші посадові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб;
- розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням посадового становища;
- незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг;
- одержання кредитів, позичок, допомоги, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням пільг чи переваг, не передбачених законодавством, або на які особа не має права;
- хабарництво;
- здійснення безпосередньо та через посередників або підставних осіб підприємницької діяльності з використанням влади чи посадових повноважень, а також пов'язаних з ними можливостей;

- сприяння з використанням посадового становища фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької та іншої діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг;
- неправомірне втручання з використанням посадового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх повноважень чи домагання прийняття неправомірного рішення;
- використання інформації, одержаної під час виконання посадових обов'язків, у корисливих чи інших особистих інтересах, необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації, або несвоєчасне її надання, або надання недостовірної чи неповної службової інформації;
- надання необґрунтованих переваг фізичним або юридичним особам шляхом підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи управлінських рішень;
- протегування з корисливих або інших особистих інтересів у призначенні на посаду особи, яка за діловими і професійними якостями не має переваг перед іншими кандидатами.

Корупційні діяння можуть бути вчинені також в інших формах, у тому числі в таких, що потребують додаткового визначення законодавством, які здобувачам необхідно знати проаналізувавши проблеми сприйняття корупції в Україні.

Потрібно розуміти, що зараз в Кримінальному кодексі та Кодексі про адміністративні правопорушення закріплюються наступні форми корупції:

- прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою
- незаконне збагачення - набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у

значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі

- підкуп службової особи
 - порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю
 - порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків
- Здобувач повинен ознайомитись і із соціальними передумовами корупції.

А саме:

1) відсутність тривалий час політичної та економічної стратегії формування нового суспільного ладу, недооцінка ролі державного регулювання у здійсненні цих перетворень, зокрема щодо діяльності управлінського апарату, значне послаблення державного контролю за його роботою;

2) наявність легальних і прихованих політичних сил, які прагнуть відновлення колишнього ладу з його державно-управлінською системою та чинять опір запровадженню демократичних засад в усіх сферах суспільства, у тому числі в управлінні ним;

3) наявність значних залишків старої командно-адміністративної системи у вигляді надмірно великого державного управлінського та іншого службово-обслуговуючого апарату з необґрунтовано широкими повноваженнями, зокрема розпорядчо-дозвільного змісту, переускладненням, забюрократизованим та неконтрольованим порядком задоволення нагальних потреб населення;

4) процеси зміни форм власності, приватизації та накопичення значних цінностей, що відбулися у перші роки незалежності здебільшого неофіційно або напівлегально, сприяли виникненню і зміцненню корпоративних угруповань і кланів, корупційних зв'язків,

служували прикладом наживи з використанням посади, відкривали можливість безболісної зміни службової діяльності на комерційну;

5) масове прагнення нових підприємницьких структур, включаючи кримінальні, вирішувати через державний апарат свої проблеми;

6) масова зміна законодавчих та інших правових норм, послаблення нагляду та контролю за їх виконанням;

7) значне збільшення кількості майже не обізнаних з національним законодавством та правопорядком іноземних підприємців та інвесторів, які стали легкою здобиччю корупціонерів.

Потрібно розуміти, що існують і політичні чинник корупції, з якими необхідно ознайомитись здобувачам при вивченні даного питання.

1) відсутність програмності та предметності у впровадженні демократичних засад у різні сфери суспільного життя, зокрема у систему управління суспільством, внаслідок чого не забезпечуються її відкритість, спрямованість на служіння народу, підконтрольність йому;

2) занадто повільний розвиток політичної структури та свідомості суспільства, передусім його громадянських інституцій, їх несформованість та неготовність до рівної партнерської участі поряд з державними органами у розв'язанні суспільних проблем, одними з яких є впровадження доброчесності у відносинах з населенням та протидія корупції;

3) відсутність системи виховання у службовців патріотичних почуттів, моральних, професійних якостей, розуміння, що корупція підриває авторитет і силу держави, етичні основи суспільної свідомості;

4) недостатня визначеність, непослідовність і поверховість у проведенні антикорупційної політики, що породжує у службовців, схильних до корупційних діянь, відчуття безкарності;

5) відсутність державної ініціативи та необхідних організаційних зусиль щодо створення громадських формувань, незалежних недержавних структур для зростання активності населення у боротьбі з корупцією.

Що стосується економічних чинників корупції, то до них можна віднести:

- 1) відсутність сприятливого режиму діяльності підприємств та підприємців, особливо щодо сплати податків, відрахувань до бюджету, одержання державної підтримки, кредитів тощо;
- 2) відсутність прозорості процесів роздержавлення власності, вирішення різних економічних та господарських питань, оцінки прибутків, обсягу податків, одержання пільг тощо, що створює умови їх вирішення за додаткову "винагороду" для службовця;
- 3) наявність суперечностей, коли на фоні збільшення кількості заможних і багатих людей, зростання їхніх прибутків багато державних службовців, наділених повноваженнями у забезпеченні умов для прибуткової діяльності, не мають навіть помірного достатку.

Проаналізувавши проблеми сучасності та чинного антикорупційного законодавства, можна виділити і правові чинники корупції.

- 1) недоліки законодавства, що має регулювати розв'язання політичних, економічних, соціальних, організаційно-управлінських проблем запобігання корупції та корупційним діянням, внаслідок чого правова база є недостатньою для ефективної протидії зловживанням чиновництва, зберігає його зверхність над населенням, надмірну закритість, не сприяє створенню чіткої системи контролю за діяльністю службовців, надійного адміністративно-правового захисту особи від свавілля державних органів та посадових осіб;
- 2) відсутність на нормативному рівні цілісної системи засобів запобіжного впливу на причини та умови, що сприяють корупції та корупційним діянням;
- 3) неврегульованість відповідальності за вчинення різних корупційних діянь, у тому числі з кваліфікуючими ознаками, інших правопорушень, що створюють сприятливі умови для корупції;
- 4) формальний характер чинної системи декларування доходів державних службовців;

5) прогалини та нечіткість законодавства, що регламентує діяльність державних органів, які здійснюють протидію корупції (дублювання повноважень та відсутність координації);

6) пасивність та нецілеспрямованість правоохоронних органів щодо виконання правових вимог у виявленні корупційних діянь, викритті винних у їх вчиненні;

Що ж стосується організаційно-управлінських чинників корупції, то до них відносять:

1) відсутність чіткої регламентації діяльності державних службовців щодо процедури здійснення службових повноважень, прийняття рішень, видачі офіційних документів; наявність у посадових осіб надто широких розпорядчо-дозвільних повноважень для прийняття рішень на свій розсуд, що дає їм можливість створювати зайві ускладнення, перебільшувати свою роль у вирішенні питань, пов'язаних із зверненнями громадян;

2) поширеність у кадровій політиці випадків заміщення посад службовців не на підставі їхніх ділових і моральних якостей, а через знайомство за колишньою роботою, особисту відданість, близькість політичних уподобань; відсутність порядку спеціальної перевірки, тестування на відповідність професійним та моральним якостям, періодичної ротації, однорівневого переміщення службовців; недодержання умов і формальне ставлення до проведення конкурсу на заміщення посад та атестації;

3) відсутність механізмів унеможливлення прийняття на службу лідерів і членів злочинних угруповань та здійснення ними кар'єри;

4) відсутність у більшості міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, управлінських структур окремих підрозділів або спеціально виділених працівників, на яких покладаються обов'язки організації роботи щодо запобігання корупційним діянням та іншим посадовим правопорушенням.

Здобувач повинен розуміти, що до соціально-психологічних чинників корупції, прийнято відносити:

1) нерозвиненість у значної частини населення громадянської свідомості, зокрема усвідомлення нового становища особи у державі, що будується на демократичних засадах;

2) поширення корисливої спрямованості у діяльності державних службовців, їх готовності до порушення закону, норм моралі, професійної честі;

3) професійна та моральна деформація частини керівників і посадових осіб, що займають відповідальні посади, яка виявляється у вчиненні або поблажливому ставленні до корупційних діянь, порушень службової етики;

4) несформованість у трудових колективах громадської думки щодо виявлених у них фактів корупційних діянь з метою позитивного впливу на обстановку та запобігання надалі таким фактам.

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

Основна література:

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf
2. Нормативний помічник з запобігання та протидії корупції: практичний посібник / упоряд. С. В. Петков. К.: Центр учбової літератури. 2017. 288 с.

3. Антикору́пційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 192 с.
<http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/anticorruption-title.pdf>
4. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. [Шаповалова О.А., Андрійцьо В.Д., Луцьова О.Г. і ін.]. К.: Ваіте, 2017. 146 с.
<http://www.nsj.gov.ua/files/1526979943Anti-Corruption%20Handbook.pdf>
5. Романов М.В. Основні засади запобігання корупції. Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. 176 с. https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/Pidruchnyk_osnovy-zapobigannya-koruptsiyi.pdf
6. Гаман П. І. Антикору́пційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 10. 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf
7. Калугіна І.О. Антикору́пційна правова політика: природа і зміст. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 4. 2021. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/253778>

ТЕМА 2. КОРУПЦІЯ ЯК ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ.

Питання для обговорення:

1. Історія розвитку національного законодавства з питань запобігання корупції.
2. Нормативне визначення корупції.
3. Види корупції у наукових джерелах та джерелах права.
4. Основні напрями діяльності держави щодо запобігання корупції.
5. Види запобіжного впливу на соціальні передумови корупції.
6. Правові заходи в політичній сфері і їх характеристика.
7. Правові заходи в економічній сфері та їх характеристика.
8. Правові заходи у законодавчій сфері та їх характеристика.
9. Правові заходи в організаційно-управлінській сфері і їх характеристика.
10. Правові заходи в сфері суспільної моралі та їх характеристика.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Висловіть згоду чи заперечення наступній тезі: «Чим більше вдосконалюється антикорупційне законодавство в Україні, тим більше в нашій країні ступінь корупції». Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Що є первинним, на Вашу думку, в запобіганні корупції – економічні чи політичні чинники? Аргументуйте свою відповідь.

3. Яким чином можна зломити спротив публічних службовців в питаннях протидії корупції, адже вони і є тими суб'єктами, які найбільш зацікавлені в неформальних корупційних стосунках між державою та пересічним громадянином?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач, при вивченні даної теми, повинен ознайомитись із історією розвитку національного законодавства з питань запобігання корупції

Можна виділити наступні етапи у формуванні національного антикорупційного законодавства:

1) 5 жовтня 1995 року був прийнятий Закон «Про боротьбу з корупцією».

Особливості закону:

- обмежене коло суб'єктів, яких можна було притягнути до відповідальності (а) державні службовці; б) Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри, міністри; в) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад; г) посадові особи місцевого самоврядування; г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших військових формувань);
- закон передбачав процесуальний порядок притягнення до адміністративної відповідальності, тоді як порядок притягнення до кримінальної, цивільно-правової чи матеріальної передбачався КК України, ЦК України та Дисциплінарними статутами;
- обмежене коло державних органів, які ведуть боротьбу з корупцією (а)

Міністерства внутрішніх справ України; б) Служби безпеки України; в) органів прокуратури України; г) Військової служби правопорядку у Збройних Силах України);

Втратив чинність.

2) 11 червня 2009 року був прийнятий Закон «Про засади запобігання та протидії корупції». Спочатку цей Закон повинен був вступити в дію з 1 січня 2010 року. Потім відстрочили його вступ до 1 квітня 2010 року. Потім знову відстрочили його вступ у силу до 1 січня 2011 року.

Особливості закону:

- крім державних службовців і муніципальних службовців до суб'єктів відповідальності віднесли «осіб, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування (посадові особи державних установ та фізичні особи)»;
- розширено коло державних органів, які ведуть боротьбу з корупцією (так у перелік внесли Президента, Верховну Раду, Кабінет Міністрів та прокуратуру);
- був виключений розділ, присвячений процесуальному порядку притягнення осіб до адміністративної відповідальності.

Цей закон так і не набрав чинності. Його відмінили 21 грудня 2010 року.

3) 7 квітня 2011 року був прийнятий Закон «Про засади запобігання і протидії корупції», який вступив в дію з 1 липня 2012 року.

Особливості закону:

- більш детально перерахував суб'єктів, які несуть відповідальність за цим Законом, але зберіг підхід, що окрім державних службовців та муніципальних службовців до суб'єктів відповідальності відносились також – «особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування (посадові особи державних установ та фізичні особи);
- розмежовував поняття «близькі особи» та «члени сім'ї»;
- процесуальний порядок притягнення осіб до адміністративної

відповідальності був виключений, а в КУпАП з'явилася нова глава «13-А АДМІНІСТРАТИВНІ КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ».

4) 14 жовтня 2014 року «Про запобігання корупції».

- Главу 13-А КУпАП «АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ»;
- із переліку суб'єктів відповідальності зникли юридичні особи і фізичні особи;
- передбачено порядок створення та повноваження такого центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом як НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ;
- доповнили розділом «ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ», а також окремим розділом передбачили «ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ» та «ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ».

Законодавець пропонує наступне визначення корупції, з яким необхідно ознайомитись здобувачам:

«Корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей».

Але проаналізувавши дане визначення можна дійти висновків, що воно має наступні недоліки:

1) воно громіздке для сприйняття як суб'єктом правозастосування, так і пересічними громадянами. Якщо закон орієнтовано на пересічних громадян для профілактики корупції, визначення повинно бути більш зрозумілим та доступним для осіб, що реалізують чи виконують його вимоги.

2) визначення не отримувало наукового аналізу, його переписали з якихось

міжнародних чи європейських актів без виділення основних ознак, що характеризують це негативне явище у суспільстві.

Тому пропонуємо виділяти наступні складові в понятті корупція:

- 1) використання *особою службових повноважень* чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди
- 2) прийняття *службовою особою* неправомірної вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб;

Крім того, здобувач повинен знати види корупції, що зазначені у наукових джерелах та джерелах права.

Рамкове рішення Ради Європейського Союзу «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі» № 568 від 22 липня 2003 р. не містить дефініції корупції, проте розкриває поняття «активної» та «пасивної» корупції.

Активна корупція – це діяння, що полягає в обіцянці, пропозиції або наданні, безпосередньо або через третіх осіб, особі, яка здійснює на будь-якій підставі керівну функцію або роботу на користь організації, що належить до приватного сектора, неналежної вигоди будь-якого характеру, призначеної йому самому або третій особі, для того, щоб ця особа, порушивши свої обов'язки, учинила дію або утрималася від цього.

Пасивна корупція – це діяння, коли під час здійснення на будь-якій підставі керівної функції або роботи на користь організації, що належить до приватного сектора, особа пропонує або отримує, безпосередньо або через третіх осіб, неналежну вигоду будь-якого характеру, призначену їй або третій особі, або приймає обіцянку такої вигоди для того, щоб, порушивши свої обов'язки, вона учинила певні дії або утриматися від них.

Проаналізувавши вищезазначені визначення, ми дійшли висновку, що доречніше буде надати альтернативне визначення активної і пасивної корупції, а саме:

1. **Активна корупція** – ініціатором корупційних дій є особа, наділена владними повноваженнями.
2. **Пасивна корупція** – ініціатором корупційних дій є громадянин

(юридична особа), зацікавлений у певних діях чи бездіяльності чиновника.

Більше того, корупцію можна класифікувати за територіальною ознакою слід розрізняти внутрішньодержавну (національну) і транснаціональну корупцію, з якою необхідно ознайомитись здобувачам.

Залежно від форми вчинення корупційного діяння слід розрізняти такі види: 1) прийняття неправомірної вигоди; 2) прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди.

За часом дії корупція поділяється на однократну (однократне діяння) та пролонговану (триває у часі);

Також можна виділити окремі види корупції залежно від сфери життя – на:

1) державна (муніципальна) корупція – це корупція, безпосередньо пов'язана з діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

2) комерційна корупція - це корупція, що виникає у приватних фірмах та організаціях з питань устрою на роботу, усунення конкурентів, розподілу отриманого прибутку тощо.

3) політична корупція – це корупція, пов'язана з діяльністю фізичних та юридичних осіб у політичній сфері життя суспільства (підкуп виборця, продаж місця до списків партії тощо).

4) буденна корупція – це корупція, пов'язана з буденним життям громадянина (в освіті, в охороні здоров'я, у комунальних службах тощо).

За рівнем публічного управління суспільних відносин, можна виділити наступні види корупції:

1) корупція на нижчому рівні управління;

2) корупція на середньому рівні управління (наприклад, регіонального рівня);

3) корупція у найвищих ешелонах влади.

Основні напрями діяльності держави щодо запобігання корупції. Які необхідно знати здобувачеві.

До таких напрямів в залежності від сфери суспільних відносин слід віднести:

- 1) запобіжний вплив на соціальні передумови корупції;
- 2) запобіжний вплив в політичній сфері;
- 3) запобіжний вплив в економічній сфері;
- 4) запобіжний вплив у законодавчій сфері;
- 5) запобіжний вплив в організаційно-управлінській сфері;
- 6) запобіжний вплив в сфері суспільної моралі.

Здобувач має розуміти основні види запобіжного впливу на соціальні передумови корупції, а саме:

1) послідовна демократизація всіх сфер суспільного життя, розвиток громадянської свідомості та активності у загальному контексті побудови демократичної держави. Демократизація, відкритість влади, прозорість та зрозумілість для населення державних рішень, діяльності управлінського апарату, розвиток громадянського суспільства - найважливіші важелі подолання корупції.

2) розвиток лібералізації та дерегуляції економіки, звуження меж державного регулювання економічних та соціальних процесів, розширення законодавчої основи та організаційно-управлінських умов сприяння розвитку та захисту підприємництва і власності в усіх формах;

3) визначення чіткої спрямованості та прискорення практичної реалізації децентралізації і оптимізації державної влади;

4) розвиток законодавчого регулювання повноважень і організаційних форм у співвідношенні місцевого самоврядування та державної влади;

5) створення механізму виховання у працівників усіх рівнів, зайнятих наданням послуг населенню, порядності, ввічливості, чесності, високого професіоналізму, особливо за умов платного надання послуг;

6) неухильне додержання законності, принципів рівності та справедливості у реагуванні на факти корупційних діянь та інших зловживань посадовим

становищем, зокрема ретельна перевірка та гласна правова оцінка всіх (незалежно від часу) фактів створення приватного капіталу шляхом використання (відкрито або завуальовано) державної власності.

Правові заходи впливу на корупцію в політичній сфері та їх характеристика, з якими необхідно ознайомитись здобувачам:

- здійснити комплекс ідеологічних і масово-політичних заходів, що сприяли б визначенню у суспільстві провідних політичних сил, які очолюють, ініціюють та постійно активізують державну і громадську діяльність щодо запобігання корупції;
- забезпечити рівність усіх громадян перед законом у разі викриття корупційних діянь та притягнення до відповідальності винних у їх вчиненні осіб незалежно від займаних посад;
- проводити роботу з підвищення рівня громадянської свідомості та активності населення щодо запобігання корупції;
- розробити та запровадити механізм залучення трудових колективів до контролю за додержанням антикорупційного законодавства, здійсненням заходів щодо запобігання корупційним діям та їх громадського обговорення;
- розробити законодавчі норми щодо забезпечення прозорості фінансування політичних партій, громадських організацій, контролю правомірності його джерел, перевірки одержаних прибутків та здійснених витрат лідерами і активістами цих формувань, а також щодо критеріїв та механізму контролю фінансування виборчих кампаній;
- прийняти кодекс поведінки осіб, обраних на виборні посади, включаючи депутатів, передбачивши у ньому можливість перевірки виборцями правомірності прибутків та витрат їх обранців;
- ініціювати координацію зусиль недержавних організацій (фондів, асоціацій, інститутів) та представництв аналогічних іноземних установ, що підтримують соціальні перетворення в Україні, для

здійснення заходів антикорупційного спрямування.

Крім того, необхідно знати правові заходи впливу на корупцію в економічній сфері та їх характеристика.

- удосконалити систему оподаткування, зменшити податковий тиск на підприємців та інших фізичних осіб, спростити порядок стягнення податків, розширити сферу застосування фіксованих платежів;
- рішуче виявляти та забороняти будь-які монопольні прояви, сприяти природній конкуренції;
- створити сприятливі умови для внутрішнього і зовнішнього інвестування легальної економіки;
- вивчити та вдосконалити систему контролю за використанням державного майна;
- продовжити здійснення заходів щодо підтримки підприємництва, звуження обліку та звітності суб'єктів підприємницької діяльності, спрощення державної реєстрації цих суб'єктів, упорядкування механізму анулювання реєстрації, зосередження виконання реєстраційних функцій у єдиному державному органі; чітко визначити перелік підстав та строків проведення перевірок суб'єктів господарювання;
- - розробити систему засобів кримінологічного та криміналістичного захисту підприємництва, малого бізнесу, заощаджень, капіталів та інших форм приватної власності від злочинних посягань із зовні та в самих комерційних структурах, а також від протиправного втручання в їхню діяльність державних і недержавних організацій;
- - підвищити рівень оплати праці та соціальної захищеності державних службовців;
- - впровадити принципи гласності та конкурсності у систему державних замовлень, механізми приватизації, оренди державного майна;

- розробити дійову систему економічних та фінансових засобів контролю та протидії легалізації "брудних" грошей.

Можна виділити і правові заходи впливу у законодавчій сфері та їх характеристику, а саме:

- провести аналіз законодавства про забезпечення захисту прав людини і громадянина від корупції, виявити прогалини, суперечності, а також норми, які дозволяють їх по-різному тлумачити, та інші недоліки, що можуть бути використані для корупційних діянь та інших посадових порушень;
- здійснити предметну систематизацію антикорупційних законодавчих та інших нормативно-правових актів, підготувати пропозиції щодо їх удосконалення;
- прискорити розроблення правових підстав і механізму інформування банківськими установами правоохоронних органів та проведення аналізу щодо анонімних валютних рахунків;
- проаналізувати судову практику щодо розгляду справ про оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;
- вивчити проблему максимального обмеження дискреційних повноважень працівників правоохоронних органів, зокрема під час вирішення питань щодо звільнення осіб від адміністративної та кримінальної відповідальності;
- вивчити питання щодо повноти правового та фізичного захисту працівників засобів масової інформації та інших осіб, які допомагають викриттю винних у корупційних діяннях.

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

Основна література:

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf
2. Нормативний помічник з запобігання та протидії корупції: практичний посібник / упоряд. С. В. Петков. К.: Центр учбової літератури. 2017. 288 с.
3. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 192 с. <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/anticorruption-title.pdf>
4. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. [Шаповалова О.А., Андрійцьо В.Д., Луньова О.Г. і ін.]. К.: Ваіте, 2017. 146 с. <http://www.nsj.gov.ua/files/1526979943Anti-Corruption%20Handbook.pdf>
5. Романов М.В. Основні засади запобігання корупції. Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. 176 с. https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/Pidruchnyk_osnovy-zapobigannya-koruptsiyi.pdf
6. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 10. 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf
7. Калугіна І.О. Антикорупційна правова політика: природа і зміст. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 4. 2021. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/253778>

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ І

1. Історичні підходи до визначення корупції як соціального явища.
2. Негативні наслідки корупції для суспільства.
3. Форми прояву корупції у суспільстві.
4. Соціальні передумови корупції.
5. Політичні чинники корупції.
6. Економічні чинники корупції.
7. Правові чинники корупції.
8. Організаційно-управлінські чинники корупції.
9. Соціально-психологічні чинники корупції.
10. Історія розвитку національного законодавства з питань запобігання корупції.
11. Нормативне визначення корупції.
12. Види корупції у наукових джерелах та джерелах права.
13. Основні напрями діяльності держави щодо запобігання корупції.
14. Види запобіжного впливу на соціальні передумови корупції.
15. Правові заходи в політичній сфері і їх характеристика.
16. Правові заходи в економічній сфері та їх характеристика.
17. Правові заходи у законодавчій сфері та їх характеристика.
18. Правові заходи в організаційно-управлінській сфері і їх характеристика.
19. Правові заходи в сфері суспільної моралі та їх характеристика.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ

СУБ'ЄКТИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНИН ЯК СУБ'ЄКТИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ.

Питання для обговорення:

1. Антикорупційна політика та антикорупційна стратегія: поняття і співвідношення.

2. Основні принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки.
3. Механізм реалізації та оцінка результатів виконання Антикорупційної стратегії.
4. Формування та реалізація державної антикорупційної політики.
5. Проблеми суспільства, які повинна вирішити Антикорупційна стратегія держави на 2021-2025 роки.
6. Очікувані стратегічні результати виконання Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки.
7. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Чи передбачає чинне законодавство негативні наслідки для відповідальних осіб за невиконання чи неналежне виконання антикорупційної стратегії держави? Чи існує в цій сфері правова колізія? Якщо «так», то які шляхи її вирішення Ви бачите?

2. Розкрийте особливості участі громадськості в заходах щодо запобігання корупції з посиланням на першоджерела.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Антикорупційна політика та антикорупційна стратегія: поняття і співвідношення.

Здобувач повинен розуміти, що необхідність формування і реалізації антикорупційної політики в Україні обумовлена, передусім, відсутністю усталених в державі демократичних традицій, недостатністю реального досвіду контролю громадянського суспільства за владою, а також рівнем свідомості суспільства, яке дуже часто розглядає корупційні вчинки як засіб вирішення особистих і корпоративних проблем. До факторів, які також свідчать про необхідність розробки стратегії і тактики запобігання корупції в Україні, відносяться інституціоналізація корупційних відносин, які втрачають характер аномальних та набувають масового характеру, централізація корупції та перехід від поодиноких корупційних зв'язків до створення корпоративних корупційних

мереж. Про це свідчать дані іноземних наднаціональних та неурядових організацій, офіційні статистичні дані про запобігання корупції в Україні та чисельні соціологічні дослідження і науково-дослідні праці з права.

Правова політика є важливим компонентом функціонування ефективної правової системи суспільства. Без неї неможливо уявити існування й розвиток сучасної держави, а саме, демократичної, соціальної і правової держави. Поняття «правова політика» об'єднує у собі дві категорії «право» і «політика». Таке об'єднання двох термінів стало можливим лише в умовах розвитку суспільства демократичним шляхом. Адже в умовах існування недемократичного режиму політика, як правило, домінує над правом. В такому випадку право виступає лише як один із інструментів впровадження у життя державної політики, яка ґрунтується на принципі «право сили».

Здобувач має усвідомлювати, що в умовах демократизації суспільного життя та розбудови демократичної, правової і соціально-орієнтованої держави право починає домінувати над політикою. Пояснюється це тим, що, по-перше, державна політика ґрунтується на праві, тобто вона не повинна суперечити положенням Конституції та законів України, а також порушувати права і свободи людини та громадянина, по-друге, державна політика формується і реалізується суб'єктами, за якими такі повноваження закріплені в національному законодавстві, і, по-третє, державна політика реалізується у спосіб та за механізмами, які встановлені чинним законодавством. Тобто в демократичній державі право виступає базовим елементом державної політики і основним джерелом її формування. *Будь-яка державна політика має бути правовою.*

Існує багато критеріїв, за якими можна класифікувати правову політику. Наприклад, за територіальною ознакою можна виокремити загальнодержавну, регіональну та місцеву політику; за напрямками реалізації – внутрішню і зовнішню політику; в залежності від суспільних відносин, де вона реалізується, – інформаційну, міграційну, податкову, антикорупційну політику і ін. Тобто *антикорупційна політика є одним із видів правової політики, яка формується і реалізується в Україні.*

Основною причиною формування і реалізації загальнодержавної антикорупційної політики в Україні є широке розповсюдження корупційних проявів у різних сферах суспільного життя.

Антикорупційна політика – це комплекс правових, економічних, організаційних, освітніх, виховних та інших заходів, які спрямовані на зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян та суспільства від її негативних наслідків.

Антикорупційна політика має реалізовуватись за чітко визначеними і встановленими параметрами. Такі параметри визначаються антикорупційною стратегією і антикорупційною тактикою. В цьому і полягає відмінність понять «антикорупційна політика», «антикорупційна стратегія» та «антикорупційна тактика (програма)».

Антикорупційна політика – це комплекс заходів, які спрямовані на зниження рівня корупції у суспільстві, тоді як *антикорупційна стратегія* – це визначення владою головних, етапних цілей правової політики та система конкретних рішень і організаційних заходів, спрямованих на досягнення цих цілей, а *антикорупційна тактика (антикорупційна програма)* – це розробка конкретних завдань і способів їх вирішення в межах вказаних вище стратегічних напрямків антикорупційної політики.

Антикорупційна політика не може існувати за відсутності стратегічних концептуальних ідей і цілей, а також тактичних завдань і засобів їх реалізації, заснованих на довгостроковому чи короткостроковому прогнозі. Отже, *антикорупційна стратегія і антикорупційна тактика (програма) є структурними елементами антикорупційної політики.*

Основні принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки, з якими необхідно ознайомитись здобувачам:

1) *оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування*, реалізація чого передусім передбачає: усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, що супроводжуються високим рівнем корупції, до запровадження належних

процедур, які мінімізуватимуть відповідні корупційні ризики; усунення випадків реалізації одним і тим самим органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;

2) *цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;*

3) *створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;*

4) *забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин;*

5) *формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права.*

Ці принципи мають враховуватися:

- під час розроблення та впровадження програмних документів Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади з метою забезпечення ефективного запобігання корупції в усіх сферах державної політики;
- під час розроблення та впровадження антикорупційних програм публічних інституцій, зазначених у частині першій 19 Закону України «Про запобігання корупції», а також у діяльності органів місцевого самоврядування, під час розгляду і прийняття законів Верховною Радою України.

Крім того, здобувач повинен ознайомитись із механізмом реалізації та оцінкою результатів виконання Антикорупційної стратегії.

Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання відповідної державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії, яку розробляє Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство) з урахуванням особливостей, встановлених Законом «Про запобігання корупції», та затверджує Кабінет Міністрів України на термін дії цієї Антикорупційної стратегії.

Механізм включає декілька елементів (кроків):

1) У кожній із пріоритетних сфер *Антикорупційна стратегія визначає ключові проблеми та формулює стратегічні результати*, яких слід досягти для їх вирішення. Ці результати сформульовано таким чином, щоб вони давали однозначне розуміння комплексу заходів, необхідних для їх реалізації.

2) Щодо кожного з очікуваних стратегічних результатів у державній антикорупційній програмі *визначаються заходи, показники результативності виконання кожного заходу, виконавці заходу, строки виконання заходу, а також джерела та обсяги фінансових ресурсів, необхідних для їх виконання*.

Заходи, визначені в державній антикорупційній програмі, є обов'язковими для виконання в установлені нею строки.

3) *Внесення змін до Антикорупційної стратегії* відбувається із залученням Національного агентства. Для цього при Національному агентстві створюється Координаційна робоча група з питань антикорупційної політики (далі - Координаційна робоча група) як консультативно-дорадчий орган, співголовами якої за посадами є Голова Національного агентства та Міністр Кабінету Міністрів України.

Персональний склад Координаційної робочої групи затверджується Кабінетом Міністрів України. До складу Координаційної робочої групи входять виконавці заходів державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії та народні депутати України (за згодою).

Основними завданнями цього консультативно-дорадчого органу є сприяння координації дій органів державної влади щодо реалізації Антикорупційної стратегії і виконання заходів державної антикорупційної програми з її виконання, підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної антикорупційної політики (зокрема щодо удосконалення нормативно-правової бази).

Джерелами фінансування реалізації цієї Антикорупційної стратегії є кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, призначені для виконання такої державної програми, а також кошти міжнародної технічної допомоги.

4) Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії. Виконавці щоквартально подають Національному агентству інформацію про стан виконання заходів, передбачених державною антикорупційною програмою з виконання Антикорупційної стратегії, яка оприлюднюється Національним агентством.

Національне агентство забезпечує моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії шляхом систематичного збору, узагальнення та аналізу інформації щодо виконання заходів, передбачених державною антикорупційною програмою з її виконання.

5) Загальна оцінка та звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії. Загальна оцінка стану реалізації Антикорупційної стратегії здійснюється на основі результатів оцінки виконання заходів державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії, аналізу соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення стану корупції, статистичних спостережень та аналізу практики застосування антикорупційного законодавства.

Здобувач повинен ознайомитись із основами формування та реалізацією державної антикорупційної політики.

За обсягом повноважень та специфікою участі в суспільних відносинах щодо запобігання корупції, суб'єктів антикорупційної політики в Україні можна поділити на три групи:

а) суб'єкти, які формують антикорупційну політику в державі та реалізують її в межах повноважень, що закріплені за ними національним законодавством (наприклад, Верховна Рада України, Національне агентство з питань запобігання корупції і ін.);

б) суб'єкти, які реалізують антикорупційну політику в державі (наприклад, органи виконавчої влади, прокуратура, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування і ін.);

в) суб'єкти, які сприяють реалізації антикорупційної політики в державі (наприклад, громадяни та їх об'єднання).

Таким чином, основними суб'єктами, що формують антикорупційну політику, є:

1) Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке розробляє проект Антикорупційної стратегії. При цьому, Антикорупційна стратегія розробляється на основі аналізу ситуації щодо корупції та результатів виконання попередньої Антикорупційної стратегії;

2) Верховна Рада, яка ЗАКОНОМ затверджує Антикорупційну стратегію.

Основними суб'єктами, які реалізують антикорупційну політику, є:

1) Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке розробляє Програму з виконання Антикорупційної стратегії;

2) Кабінет Міністрів України, який затверджує Програму з виконання Антикорупційної стратегії;

3) інші суб'єкти владних повноважень, які зобов'язані прийняти Антикорупційні програми своїх органів. Наприклад, такі Антикорупційні програми приймаються в Офісі Президента України (*в Законі чомусь до сих пір використовується старий термін «Адміністрація Президента»*), Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Офісі Генерального прокурора, міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, в обласних державних адміністраціях і ін.

Основна література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с.

https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf

4. Нормативний помічник з запобігання та протидії корупції: практичний посібник / упоряд. С. В. Петков. К.: Центр учбової літератури. 2017. 288 с.
5. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 192 с.
<http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/anticorruption-title.pdf>
6. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. [Шоповалова О.А., Андрійченко В.Д., Луньова О.Г. і ін.]. К.: Ваіте, 2017. 146 с.
<http://www.nsj.gov.ua/files/1526979943Anti-Corruption%20Handbook.pdf>
7. Романов М.В. Основні засади запобігання корупції. Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. 176 с. https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/Pidruchnyk_osnovy-zapobigannya-koruptsiyi.pdf

ТЕМА 4. СУБ'ЄКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Питання для обговорення:

1. Сучасна система суб'єктів антикорупційної діяльності та оцінка її ефективності.
2. Правовий статус Національної ради з питань антикорупційної політики.
3. Правовий статус Національного антикорупційного бюро України.
4. Правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції.
5. Правовий статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора.
6. Правовий статус Вищого антикорупційного суду.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Наскільки існуюча система антикорупційних органів відповідає положенням Конституції України щодо державного устрою? Аргументуйте свою відповідь з посиланнями на джерела права.

2. Які проблеми сьогодні існують у сфері координації діяльності між суб'єктами антикорупційної діяльності?

3. У чому специфіка діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції по відношенню до політичних партій? Чи не порушує така діяльність право громадян на об'єднання в політичні партії?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із сучасною системою суб'єктів антикорупційної діяльності та оцінкою її ефективності.

Закон України «Про запобігання корупції» не дає переліку суб'єктів антикорупційної діяльності. Лише загальний аналіз положень закону дозволяє виділити окремих суб'єктів антикорупційної діяльності.

Здобувач має розуміти, що всіх цих суб'єктів можна розбити на декілька груп:

Перша група суб'єктів – це органи державної влади та високопосадовці, що не мають юрисдикційних та правоохоронних повноважень, втім приймають участь у формуванні і реалізації Антикорупційної політики держави. До таких суб'єктів відносяться: Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів.

Друга група суб'єктів – це правоохоронні органи, які за Конституцією та законами України наділені юрисдикційними і правоохоронними повноваженнями. До таких суб'єктів відносяться: СБУ, прокуратура, Національна поліція і ін.

Третя група суб'єктів – це спеціально створені суб'єкти антикорупційної діяльності. До них відносяться Національна рада з питань антикорупційної політики, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Офіс Генерального прокурора, Вищий антикорупційний суд і ін. Це не повний перелік антикорупційних органів, адже, наприклад, до таких органів можна віднести Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Втім, не дивлячись

на те, що це центральний орган виконавчої влади, він має кримінально-правову спрямованість в своїй діяльності, що більш детально ви будете вивчати в межах дисципліни «Кримінальне процесуальне право».

Оцінка ефективності системи суб'єктів антикорупційної діяльності.

1) Починаючи з 2015 року в Україні з'являються НАЗК, НАБУ, АРМА, ДБР, САП та ВАКС. Головною метою створення даних органів було подолання корупції, однак їх діяльність часом зіштовхується із критикою, а фінансування – створює неабияке навантаження на державний бюджет.

2) НАБУ вдалося притягнути до відповідальності народних депутатів, міністрів та їх заступників, працівників офісу Президента, керівників державних підприємств та органів державної влади (ДФС, НАЗК, рахункової палати, аудит служби тощо). Безсумнівно, це є досягненням і одним з найважливіших кроків вперед у протидії корупції. З іншої сторони, серед цих справ відсутні **«топ корупційні»** кейси, які вже багато років хвилюють українців. Хоча і тут не можна однозначно стверджувати про бездіяльність Бюро, адже детективи НАБУ продовжують розслідування справ щодо компаній, які були або є під контролем найвпливовіших українських олігархів (тут варто згадати кейси про Укрнафту, ПриватБанк або Роттердам+).

3) Розходи на фінансування діяльності антикорупційних органів набагато більша ніж реальний матеріальний ефект від їх діяльності, наприклад, у вигляді відшкодування збитків у кримінальних провадженнях.

4) Постійні незгоди та скандали навколо співпраці НАБУ, НАЗК та САП є невід'ємною характеристикою діяльності даних органів.

5) Постійна дискредитація антикорупційних органів політиками, відсутність бажаних вироків через помилки, невитримання процедури, затягування строків.

6) У бік НАБУ та САП адресується критика щодо політичної вмотивованості розслідувань. Більше того, неодноразово зазначалося про порушення розслідувань.

Здобувач має знати основи правового статусу Національної ради з питань антикорупційної політики.

Правовий статус Національної ради з питань антикорупційної політики регламентується Положенням про Національну раду з питань антикорупційної політики, затвердженим Указом Президента України від 14 жовтня 2014 року № 808/2014.

Основні особливості цього статусу:

По-перше, Національна рада є органом, який створюється при Президентові України. Тобто, цей орган не має відношення до законодавчої, судової чи виконавчої влади.

По-друге, Національна рада є консультативно-дорадчим органом. Тобто він не наділений державно-владними повноваженнями, а реалізує консультативно-дорадчі функції (дає поради Президенту чи консультує його з питань антикорупційної політики).

По-третє, Національна рада є колегіальним органом, який складається із: 1) Голови (завжди виступає Президент України); 2) заступника Голови (за посадою виступає Керівник Офісу Президента); 3) інших членів, які беруть участь у її роботі на громадських засадах (тобто на безоплатній основі). У роботі Національної ради можуть брати участь міжнародні спостерігачі та консультанти.

Персональний склад Національної ради затверджує Президент України.

По-четверте, основними завданнями Національної ради є:

- підготовка та подання Президентові України пропозицій щодо визначення, актуалізації та вдосконалення антикорупційної стратегії;
- здійснення системного аналізу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції;
- підготовка та надання Президентові України узгоджених пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції;

- оцінка стану та сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці і розвитку (OECD), інших провідних міжнародних організацій щодо запобігання і протидії корупції, підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у цій сфері;
- сприяння науково-методичному забезпеченню з питань запобігання і протидії корупції (наприклад, шляхом залучення фахівців у цій сфері).

Крім того, здобувачам, при розгляді даної теми, необхідно ознайомитись із правовим статусом Національного антикорупційного бюро України.

Правовий статус Національного антикорупційного бюро України регламентується Законом України від 14 жовтня 2014 року «Про Національне антикорупційне бюро України».

Основні особливості цього статусу

По-перше, НАБУ є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом. Тобто цей орган має безпосереднє відношення до органів виконавчої гілки влади. Більш того, відноситься до п'ятої групи центральних органів виконавчої влади – «центральні органи виконавчої влади із спеціальним статусом» (до перших чотирьох груп відносяться – міністерства, державні служби, державні інспекції, державні агентства).

По-друге, на НАБУ покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових (підкреслюю, що мова йде про кримінально карні діяння).

По-третє, діяльність НАБУ спрямовується і координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України в межах і в порядку, встановлених законодавством. Наприклад, шляхом схвалення проекту Антикорупційної стратегії та затвердження державної програми з її реалізації;

По-четверте, Положення про Національне антикорупційне бюро України Кабінетом Міністрів України не затверджується. Директор Національного бюро (без будь-яких погоджень з Кабінетом Міністрів України, іншими органами

державної влади, їх посадовими особами) затверджує положення про структурні підрозділи НАБУ та посадові інструкції працівників НАБУ.

По-п'яте, Акти Національного бюро не можуть бути скасовані повністю чи в окремій частині Кабінетом Міністрів України.

По-шосте, цікавими за змістом є ст.ст. 27 і 29 Закону. Так, ст. 27 закріплює, що «з метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро у складі його центрального управління діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Директора Національного бюро у складі територіальних управлінь Національного бюро можуть створюватися підрозділи внутрішнього контролю. Підрозділи внутрішнього контролю підпорядковуються безпосередньо Директору Національного бюро».

А ст. 29 передбачає, що «підрозділи внутрішнього контролю здійснюють моніторинг способу життя працівників Національного бюро з метою встановлення відповідності рівня життя працівника майну і доходам цього працівника та його членів сім'ї згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається ним відповідно до закону».

Правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції.

Правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції регламентується Розділом II Закону України від 14 жовтня 2014 року «Про запобігання корупції».

Основні особливості цього статусу

По-перше, НАЗК є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом. Тобто, як і НАБУ, є органом виконавчої гілки влади та відноситься до п'ятої групи органів виконавчої влади – «центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом».

По-друге, НАЗК є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України. Тобто, будучи

суб'єктом виконавчої влади, НАЗК підконтрольне і відповідальне перед Верховною Радою України – органом законодавчої влади.

По-третьє, НАЗК створюється Кабінетом Міністрів України, але за особливою процедурою, яка закріплена в ст.ст. 5 і 6 Закону «Про запобігання корупції».

По-четверте, основними повноваженнями НАЗК є:

- проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні;
- розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії;
- організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;
- надання методичної допомоги щодо виявлення корупційних ризиків та протидії їм;
- контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування;

Правовий статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури **Офісу Генерального прокурора, який необхідно розгляну ти здобувачам при вивченні відповідного питання.**

Правовий статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури регламентується підзаконним актом – Наказом Генерального Прокурора «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора».

Основні особливості цього статусу

По-перше, САП є самотійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту). Слід розуміти, що слово «самотійний» тут вживається для пересічних громадян, які в цьому нічого не розуміють. Коли ж мова йде про юристів, то в принципі не може бути структурний підрозділ державного органу самотійним від самого державного органу.

По-друге, САП підпорядкований заступнику Генерального прокурора, який одночасно є керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

По-третє, основними завданнями САП є:

- здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування кримінальних правопорушень Національним антикорупційним бюро України;
- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду;
- підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, що розслідувалися Національним антикорупційним бюро України, тощо.

Правовий статус Вищого антикорупційного суду.

Правовий статус Вищого антикорупційного суду передбачено Законом України від 7 червня 2018 року «Про Вищий антикорупційний суд».

Основні особливості цього статусу:

По-перше, Конституція України (ст. 125) робить посилання на Конституційний закон, який може передбачати існування в Україні вищих спеціалізованих судів. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 31) передбачає два види вищих спеціалізованих судів в Україні – 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності; 2) Вищий антикорупційний суд. Отже, Вищий антикорупційний суд є вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України.

По-друге, ВАКС реалізує наступні повноваження:

- здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (у порядку кримінального судочинства);

- здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (у порядку цивільного судочинства);
- здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про застосування такої санкції як *«стягнення в дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними»*, що передбачено ст. 4 Закону України «Про санкції» (у порядку адміністративного судочинства).

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014, *Відомості Верховної Ради України*. № 47. Ст. 2051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
4. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 *Відомості Верховної Ради України*. №24, ст. 212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>
5. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: Наказ Офісу Генерального Прокурора від 05.03.2020 № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>

6. Положення про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 14.10.2014 року № 808/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014#Text>

Основна література:

1. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 192 с. <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/anticorruption-title.pdf>
2. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. [Шаповалова О.А., Андрійцьо В.Д., Луньова О.Г. і ін.]. К.: Ваіте, 2017. 146 с. <http://www.nsj.gov.ua/files/1526979943Anti-Corruption%20Handbook.pdf>

ТЕМА 5. СУБ'ЄКТИ, НА ЯКИХ ПОШИРЮЄТЬСЯ ДІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.

Питання для обговорення:

1. Поняття і класифікація суб'єктів, до яких застосовуються заходи запобігання корупції.
2. Загальна характеристика осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
3. Загальна характеристика осіб, які прирівнюються у сфері запобігання корупції до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
4. Загальна характеристика осіб, які здійснюють організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки.
5. Кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України як суб'єкти, до яких застосовуються заходи запобігання корупції.
6. Правовий статус викривача та його державний захист.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Викладачі закладів освіти не є публічними службовцями, але несуть відповідальність за Законом « Про запобігання корупції». Розкрийте особливості

правового статусу викладача у антикорупційних правовідносинах та висловіть свою позицію щодо можливості визнання викладачів державних закладів освіти публічними службовцями.

2. В чому специфіка участі в антикорупційних правовідносинах суб'єктів приватного права?

3. Чи передбачена для викривача соціальна та юридична відповідальність?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

При вивченні даної теми, здобувачам необхідно ознайомитись із поняттям і класифікацією суб'єктів, до яких застосовуються заходи запобігання корупції.

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

2) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, - у випадках, передбачених законодавством;

4) кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом.

Крім того, необхідно звернути увагу на загальну характеристику осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

До осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних

органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших військових формувань;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, особи, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;

є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські тощо.

Загальна характеристика осіб, які прирівнюються у сфері запобігання корупції до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які необхідно знати здобувачам.

До таких осіб відносяться:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у першій групі суб'єктів, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експерти відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій;

г) олігархи. Згідно з положеннями Закону України від 23 вересня 2021 року «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)», особою, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархом), вважається фізична особа, яка одночасно відповідає щонайменше трьом з таких ознак:

1) бере участь у політичному житті;

2) має значний вплив на засоби масової інформації;

3) є кінцевим бенефіціарним власником суб'єкта господарювання, який після дня введення в дію цього Закону є суб'єктом природних монополій або займає монополне (домінуюче) становище на ринку відповідно до Закону "Про захист економічної конкуренції" та протягом одного року поспіль підтримує або посилює таке становище;

4) підтверджена вартість активів особи та суб'єктів господарювання, бенефіціаром яких вона є, перевищує 1 мільйон прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року.

Загальна характеристика осіб, які здійснюють організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки, з якими потрібно ознайомитись здобувачеві.

Визначальним при визначенні особи, на яку поширюється дія антикорупційного законодавства, є врахування обсягу функцій (обов'язків) відповідного працівника.

Так, **адміністративно-господарські функції (обов'язки)** - це обов'язки з управління або розпорядження державним, комунальним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження, в тому чи іншому обсязі, є у начальників планово-господарських, постачальницьких, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Організаційно-розпорядчі функції (обов'язки) - це обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники державних, комунальних підприємств, установ або організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їхні заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконробы, бригадири тощо).

Слід зазначити, що працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні (лікар, вчитель тощо), виробничі (водій, швачка тощо) або технічні (друкарка, охоронник, оператор котельні тощо) функції, визнаються посадовими особами лише за умови, що разом із цими функціями, вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки.

Здобувач повинен ознайомитись із правовим статусом викривача та його державним захистом.

Викривачі — «сміливці», які з ризиком для власної кар'єри, репутації, іноді навіть для життя, викривають зловживання і корупційні діяння. Варто зазначити, що визначення «викривач» відповідає рекомендаціям Ради Європи CM/Rec(2014)7 державам-членам про захист інформаторів та Міжнародним принципам законодавства про викривачів міжнародної експертної організації Transparency International.

Викривач - фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень антикорупційного закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Викривачі можуть подавати як ідентифіковані так і анонімні повідомлення.

Ідентифіковане викриття — це повідомлення особи про правопорушення від свого реального імені або передача в будь-якій іншій формі, в якій може бути визначено авторство. При анонімному службовому повідомленні особа не надає жодної інформації про себе або може використовувати вигадане ім'я.

Анонімне повідомлення — повідомлення про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства.

Повідомлення може бути як письмовим так і усним. Усні повідомлення надходять через спеціальні телефонні лінії. Письмові відповідно: поштою; від викривача особисто до канцелярії, у скриньку для кореспонденції органу або на особистому прийомі; через веб-сайт органу; засобами електронного зв'язку.

Анонімне повідомлення підлягає розгляду за умови, якщо у ньому вказані:

— дані, які дозволяють ідентифікувати конкретну особу, яка вчинила порушення;

— конкретні відомості про факти і обставини вчинення порушення.

В органах державної влади, а також в юридичних особах приватного та публічного права має бути визначена особа, уповноважена приймати повідомлення про порушення Закону, розглядати їх, а також вирішувати питання про реагування на такі повідомлення у межах процедури, передбаченої законодавством.

Здобувач повинен ознайомитись із інститутом захисту викривачів, адже це є важливою гарантією їх активності у викритті корупційних правопорушень. Міжнародні стандарти захисту викривачів містяться в низці міжнародно-правових актів: ст. 33 Конвенції ООН проти корупції, ст. 22 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, ст. 9 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією.

До викривачів або їх близьких осіб можуть бути застосовані заходи захисту правоохоронними органами за наявності усних чи письмових погроз, виявлених в ході проведення негласних слідчих й розшукових дій та оперативно-розшукової інформації про підготовку посягання на них. Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII передбачено правові та організаційно-технічні та інші заходи, спрямовані на захист життя, житла, здоров'я та майна викривачів

від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя.

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf

Основна література

1. Нормативний помічник з запобігання та протидії корупції: практичний посібник / упоряд. С. В. Петков. К.: Центр учбової літератури. 2017. 288 с.
2. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 192 с. <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/anticorruption-title.pdf>
3. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. [Шаповалова О.А., Андрійцьо В.Д., Луньова О.Г. і ін.]. К.: Ваіте, 2017. 146 с. <http://www.nsj.gov.ua/files/1526979943Anti-Corruption%20Handbook.pdf>
4. Коломієць М.П., Лаврик Г.В. Порухення обмежень щодо суміщення і сумісництва з іншими видами діяльності як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення. *ПУЕТ*. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8780/1/411-416.pdf>
5. Малімон В.І., Шевченко Н.П. Актуалізація етичних кодексів в контексті модернізації системи державного управління. Науковий інформаційний вісник. Серія «Право». № 11. 2015. С. 79-85. <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/11-13-15.pdf>

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ II

1. Антикорупційна політика та антикорупційна стратегія: поняття і співвідношення.
2. Основні принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки.
3. Механізм реалізації та оцінка результатів виконання Антикорупційної стратегії.
4. Формування та реалізація державної антикорупційної політики.
5. Проблеми суспільства, які повинна вирішити Антикорупційна стратегія держави на 2021-2025 роки.
6. Очікувані стратегічні результати виконання Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки.
7. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції.
8. Сучасна система суб'єктів антикорупційної діяльності та оцінка її ефективності.
9. Правовий статус Національної ради з питань антикорупційної політики.
10. Правовий статус Національного антикорупційного бюро України.
11. Правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції.
12. Правовий статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора.
13. Правовий статус Вищого антикорупційного суду.
14. Поняття і класифікація суб'єктів, до яких застосовуються заходи запобігання корупції.
15. Загальна характеристика осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
16. Загальна характеристика осіб, які прирівнюються у сфері запобігання корупції до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
17. Загальна характеристика осіб, які здійснюють організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки.

- 18.Кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України як суб'єкти, до яких застосовуються заходи запобігання корупції.
- 19.Правовий статус викривача та його державний захист.

ТЕМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ ЗА ЗМІСТОВИМ МОДУЛЕМ II:

1. Чи передбачає чинне законодавство негативні наслідки для відповідальних осіб за невиконання чи неналежне виконання антикорупційної стратегії держави? Чи існує в цій сфері правова колізія? Якщо «так», то які шляхи її вирішення Ви бачите?
2. Розкрийте особливості участі громадськості в заходах щодо запобігання корупції з посиланням на першоджерела.
3. Наскільки існуюча система антикорупційних органів відповідає положенням Конституції України щодо державного устрою? Аргументуйте свою відповідь з посиланнями на джерела права.
4. Які проблеми сьогодні існують у сфері координації діяльності між суб'єктами антикорупційної діяльності?
5. У чому специфіка діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції по відношенню до політичних партій? Чи не порушує така діяльність право громадян на об'єднання в політичні партії?
6. Викладачі закладів освіти не є публічними службовцями, але несуть відповідальність за Законом «Про запобігання корупції». Розкрийте особливості правового статусу викладача у антикорупційних правовідносинах та висловіть свою позицію щодо можливості визнання викладачів державних закладів освіти публічними службовцями.
7. В чому специфіка участі в антикорупційних правовідносинах суб'єктів приватного права?
8. Чи передбачена для викривача соціальна та юридична відповідальність?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.
ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ, ДОТРИМАННЯ
ЗАГАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ ТА ЗАБОРОН, ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ
ПОВЕДІНКИ

ТЕМА 6. КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ТА ЗАХОДИ ЙОГО
ЗАПОБІГАННЯ ЧИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Питання для обговорення:

1. Визначення приватного інтересу та його співвідношення з публічним інтересом.
2. Конфлікт інтересів та його види.
3. Процедура виявлення і повідомлення про конфлікт інтересів.
4. Способи зовнішнього і самостійного врегулювання конфлікту інтересів.
5. Усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті.
6. Обмеження доступу до інформації.
7. Перегляд обсягу службових повноважень.
8. Здійснення повноважень під зовнішнім контролем.
9. Переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів.
10. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
11. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Чи потребує вдосконалення система заходів запобігання чи врегулювання конфлікту інтересів, яка передбачена Законом «Про запобігання корупції».

2. Наведіть приклади (з посиланням на офіційні джерела) наявності конфлікту інтересів у економічній сфері. Аргументуйте свою відповідь.

3. Наведіть приклади (з посиланням на офіційні джерела) наявності конфлікту інтересів у сфері оборони. Аргументуйте свою відповідь.

4. Наведіть приклади (з посиланням на офіційні джерела) наявності конфлікту інтересів у сфері освіти. Аргументуйте свою відповідь.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із визначення приватного інтересу та його співвідношення з публічним інтересом, при розгляді даної теми.

Приватний інтерес - будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

При вирішенні питання щодо наявності приватного інтересу у сфері службових повноважень як складової конфлікту інтересів слід у кожному випадку враховувати конкретні обставини, відносини та зв'язки особи, обсяг її службових/представницьких повноважень під час прийняття того чи іншого рішення.

Здобувач має розуміти, що конфлікт інтересів це суперечність між приватним інтересом та повноваженнями особи.

Суперечність полягає в тому, що, з одного боку, в особи наявний приватний інтерес (майновий або немайновий), а з іншого, особа, яка уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має виконувати свої службові обов'язки в інтересах держави, територіальної громади, виключаючи можливість будь-якого впливу приватного інтересу.

Таким чином, особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймаючи те чи інше рішення (вчиняючи ту чи іншу дію) по суті стоїть перед вибором задоволення публічного інтересу (на користь держави, територіальної громади) або приватного інтересу (власних інтересів, інтересів близьких осіб).

Тому навіть за умови, що особа, маючи приватний інтерес, приймає об'єктивні та неупереджені рішення, вона вчиняє дії в умовах реального конфлікту інтересів.

Законодавство передбачає *два види* конфлікту інтересів, які необхідно знати здобувачам:

1. *Потенційний конфлікт інтересів* - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що *може вплинути* на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

2. *Реальний конфлікт інтересів* - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що *впливає* на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Крім того, здобувач повинен ознайомитись із процедурою виявлення і повідомлення про конфлікт інтересів.

Особи, вповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняні до них особи (підкреслюю, що тільки перші дві групи осіб, що передбачені в ст. 3 Закону «Про запобігання корупції») для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів зобов'язані вживати 4 основні дії:

1) *Вживати заходів щодо недопущення виникнення реального та потенційного конфлікту інтересів.*

Цей обов'язок стосується як особи, у якої можливе виникнення конфлікту інтересів, так і будь-якої іншої особи, зазначеної у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону.

Так, керівник особи, у якої може виникнути конфлікт інтересів, має уникати прийняття рішень або вчинення дій, що можуть створити передумови виникнення конфлікту інтересів у підлеглого (наприклад, не брати на роботу доньку свого заступника, адже вона буде підлеглою особою у свого батька).

2) *Повідомляти про наявність реального чи потенційного конфлікту інтересів*

Способи зовнішнього і самостійного врегулювання конфлікту інтересів

Конфлікт інтересів може бути врегульований двома способами, *по-перше*, самостійно, тобто особою, у якої виник конфлікт інтересів без залучення інших суб'єктів, *по-друге*, – за допомогою зовнішнього впливу з боку інших уповноважених осіб (його керівників, НАЗК, інших визначених законом органів та посадових осіб).

Особи, вповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняні до них особи (підкреслюю, що тільки перші дві групи осіб, що передбачені в ст. 3 Закону «Про запобігання корупції»), у яких є реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

Залежно від виду законодавчого регулювання способів урегулювання конфліктів інтересів їх можна поділити на:

а) загальні (передбачені коментованим законом);

б) спеціальні (мають свою специфіку, визначаються законами, які регулюють статус окремих осіб та засади організації відповідних органів, наприклад, голови держави, народних депутатів, членів уряду, голів центральних органів виконавчої влади, суддів, голів місцевих рад, їх депутатів та ін. (частково спеціальні способи передбачені в ст. 35 Закону «Про запобігання корупції»).

З урахуванням цього, перелік заходів зовнішнього та самостійного врегулювання конфліктів інтересів, передбачений ст. 29 Закону «Про запобігання корупції», не є вичерпним і може варіюватися залежно від особливостей проходження служби, здійснення трудової діяльності відповідних осіб та специфіки організації діяльності відповідних органів, підприємств установ та організацій.

Здобувач має знати, що ст. 29 Закону «Про запобігання корупції» закріплює, що зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом:

- 1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;
- 3) обмеження доступу особи до певної інформації;
- 4) перегляду обсягу службових повноважень особи;
- 5) переведення особи на іншу посаду;
- 6) звільнення особи.

Крім того, потрібно ознайомитись із процедурою усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів.

Зміст вказаного заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів полягає у передачі повноважень прийняття рішення чи вчинення дії від особи, у якої виник конфлікт, іншому працівникові.

Він може бути застосований лише за наявності сукупності таких умов:

- 1) при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) конфлікт інтересів має виключно тимчасовий характер;
- 3) застосовується за рішенням керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації або керівника відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа;
- 4) є можливість залучення до прийняття рішення або вчинення дій, що створили ситуацію конфлікту, іншого працівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Форма рішення керівника про залучення до прийняття рішення або вчинення відповідних дій інших працівників, так само як і про усунення відповідного працівника від їх виконання, законом не встановлена, що свідчить

про те, що воно може бути прийняте як усно, так і письмово. Вибір відповідної форми, як правило, залежить від того, яким чином на працівника були покладені обов'язки щодо виконання дій чи прийняття рішень, що спричинили конфлікт інтересів.

Якщо конфлікт виник у результаті отримання усних вказівок керівника або поточного виконання службових повноважень і про нього було повідомлено усно, то і рішення про усунення та залучення іншого працівника може бути прийнято в усній формі, що, звісно, не виключає застосування письмової форми.

У випадках, коли про конфлікт повідомлено керівника письмово, виконання повноваження покладено на працівника розпорядчим актом (наприклад, наказом про проведення перевірки діяльності суб'єкта господарювання, про включення до складу атестаційної комісії, письмовим дорученням тощо), то і рішення відповідного керівника про застосування розглядуваного заходу зовнішнього врегулювання слід приймати письмово.

Обмеження доступу до інформації, які необхідно проаналізувати здобувачам при вивченні питання.

Право на доступ до інформації – гарантоване статтею 34 Конституції України Згідно ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформація — будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. В ст. 5 даного Закону зазначається що кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, а реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. У відповідності до вимог ст. 20 Закону за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

Здобувачам необхідно запам'ятати, що обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Важливим є положення ч. 7 ст. 6 Закону України

«Доступ до публічної інформації», відповідно до якого обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Отже, якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений

Даний захід по запобіганню та врегулюванню конфлікту інтересів застосовується за рішенням керівника, органу або відповідного структурного підрозділу, а саме як заздалегідь продуманий намір здійснити певні дії, які мають бути вчинені (здійснені реалізовані) способом що передбачений нормативно-правовими актами відносно особи у якої є наявний конфлікт інтересів, за сукупності таких умов:

- а) конфлікт інтересів пов'язаний з таким доступом та має постійний характер;
- б) існує можливість продовження належного виконання особою повноважень на посаді за умови такого обмеження;
- в) є можливість доручити роботу з відповідною інформацією іншому працівнику органу, підприємства, установи, організації.

Усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів застосовується як разовий акт Обмеження доступу до інформації підлягає застосуванню, якщо виконання особою передбачає постійний доступ до інформації (інформація про фізичні особи, податкова інформація, інформація про товар (роботу, послугу), про фінансові операції суб'єкта господарювання, очолюваного близькою особою), з якою пов'язаний приватний інтерес особи, у зв'язку з чим у неї і виникає конфлікт інтересів.

У рішенні керівника органу або відповідного структурного підрозділу про обмеження доступу особи до певної інформації мають бути зазначені: — підстави для ухвалення такого рішення;

- перелік видів інформації, до якої особа не допускається;
- строк, протягом якого діятиме таке обмеження;

- визначення іншої особи, якій доручається виконувати роботу з відповідною інформацією;
- заходи, які унеможливають доступ до відповідної інформації з боку особи відносно якої здійснено таке обмеження.

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про доступ до публічної інформації» : Закон України від 13.01.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001 № 32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2939-17>

Основна література:

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf
2. Нормативний помічник з запобігання та протидії корупції: практичний посібник / упоряд. С. В. Петков. К.: Центр учбової літератури. 2017. 288 с.
3. Миколенко О.І. «Конфлікт інтересів» в національній правосвідомості та законодавстві України. *Правова держава*. 2019. № 33. С.65-69. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/162055/165316>

ТЕМА 7. ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика заходів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та їх класифікація.

2. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища.
3. Обмеження щодо одержання подарунків.
4. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними.
5. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.
6. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.
7. Обмеження спільної роботи близьких осіб.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Чи потребує вдосконалення, на Вашу думку, система заходів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, що передбачена Законом «Про запобігання корупції»? Аргументуйте свою відповідь.
2. Дайте визначення сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Наведіть приклади порушення публічними службовцями такого обмеження.
3. Яке коло осіб охоплюється поняттям «близькі особи»?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із загальними характеристиками заходів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та їх класифікацією.

Щоб дії одних суб'єктів права не порушували прав і інтересів інших, щоб відносини в суспільстві склалися більш розумно і не викликали протидії, право встановлює певні обмеження для суб'єктів суспільних відносин. Таким чином, припиняється та попереджається всюдозволеність, анархія і свавілля. Ці обмеження формулюються в заборонних, зобов'язуючих нормах і в інших правових приписах.

ЗУ закріплює систему обмежень (в основному у вигляді заборон), які спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням:

- 1) обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища;
- 2) обмеження щодо одержання подарунків;
- 3) обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;
- 4) обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування;
- 5) обмеження спільної роботи близьких осіб.

Здобувач має розуміти, що ці обмеження адресовані, в першу чергу, особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняним до них особам. В окремих випадках ЗУ адресує заборону особам, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, на якого поширюється дія ЗУ.

Здобувач має проаналізувати обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища.

«Службове повноваження» це офіційно покладені на особу обов'язки здійснювати виключно службову діяльність, зокрема керівництво службовими справами, вироблення необхідних управлінських рішень, їх реалізація, підготовка та аналіз службової інформації, зайняття службових посад в організаціях, установах, на підприємствах.

Службові повноваження можуть бути різними за характером, а саме: адміністративно-господарські, інженерно-технічні, владні, організаційно-розпорядчі, державні або недержавні.

Службові повноваження надають певній персоні також окремі переваги, надані їй для ефективного здійснення зазначених обов'язків. Службові повноваження повинні бути передбачені відповідним нормативно-правовим актом.

Використання особою службових повноважень, свого становища та пов'язаних із цим можливостей означає *вчинення будь-якої дії* (у т. ч. прийняття рішення), так і *бездіяльність* – утримання від вчинення будь-яких дій – під час виконання особою її службових повноважень чи інших обов'язків, які визначають її становище як відповідного суб'єкта.

Повний перелік осіб, на яких розповсюджується заборона щодо використання своїх службових повноважень або свого становища та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, міститься в частині першій ст. 3 ЗУ. Зазначеним особам забороняється використовувати:

- свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб;
- будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

Використання своїх службових повноважень чи свого становища, а також пов'язаних з цим можливостей може мати прояв у тому, що особа:

- здійснює ті чи інші дії у межах своїх повноважень, але з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб (закриття кримінального провадження в наслідок одержання неправомірної вигоди);
- здійснює ті чи інші дії у межах своїх службових обов'язків для вирішення конкретної справи неслужбового характеру, отримуючи при цьому неправомірну вигоду для себе чи інших осіб (видача водійських прав особі, яка не проходила іспити);
- використовує авторитет того суб'єкта владних повноважень, в якому займає посаду та реалізує службові обов'язки, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб (народний депутат просить (вимагає) щоб його сина прийняли на роботу в міністерство).

Неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав (частина перша ст. 1 ЗУ).

Здобувач має розуміти, що на жаль, закон не дає хоча б приблизного переліку можливих форм використання службових повноважень або службового становища з метою одержання неправомірної вигоди. Втім КК України містить, щонайменше, 27 окремих заборон різних проявів незаконного використання службовими особами своїх службових повноважень, становища чи пов'язаних із ними можливостей. Щонайменше у 36 статтях КК України факт вчинення злочину службовою особою з використанням службових повноважень розглядається як кваліфікуюча ознака (спосіб вчинення злочину), що зумовлює застосування до них значно суворіших видів і розмірів покарань.

Здобувач повинен ознайомитись із обмеженнями щодо одержання подарунків.

Здобувач має усвідомлювати, що на практиці розрізнити між собою подарунок та хабар досить складно, тому ЗУ приділяє багато уваги питанням отримання подарунків публічними службовцями.

Для України питання неправомірності подарунків є вкрай актуальним, адже в багатьох випадках з метою вирішення питань у власних інтересах подарунки передаються публічному службовцю особами:

- які зацікавлені в певних офіційних діях установи, в якій працює службовець;
- які ведуть бізнес або розраховують на ведення бізнесу з цією установою;
- які здійснюють певні види діяльності, що регулюються відповідною установою;
- на інтереси яких може вплинути виконання чи невиконання службовцем своїх посадових обов'язків

Частина перша ст. 23 ЗУ забороняє вимагати, просити, одержувати подарунки, *по-перше*, особам, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, *по-друге*, особам, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (аудитори, нотаріуси і ін.). Повний перелік осіб, на яких розповсюджується

заборона щодо одержання подарунків, міститься в пунктах один і два частини першої ст. 3 ЗУ.

Подарунок – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Слід звернути увагу на цілу низку вимог, які супроводжують заборону щодо одержання подарунків.

По-перше, в рівній мірі протиправними визнаються вимагання, прохання та одержання подарунку.

Вимагання подарунку полягає у вимозі передати грошові кошти або інше майно та надати переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи в якості подарунку під загрозою настання в майбутньому якихось негативних наслідків для особи, від якої вимагають подарунок.

Прохання подарунку полягає у спонуканні особи, тобто без загрози настання негативних наслідків для неї, передати грошові кошти або інше майно, надати переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи в якості подарунку особам, які зазначені у пунктах один і два частини першої ст. 3 ЗУ.

Одержання подарунку – це факт отримання грошових коштів або іншого майна, переваг, пільг, послуг чи нематеріальних активів в якості подарунку публічним службовцем.

По-друге, заборона стосується не тільки осіб, які зазначені у пунктах один і два частини першої ст. 3 ЗУ, а й інших осіб, які від імені публічного службовця можуть вимагати, просити та передавати подарунки (наприклад, помічник чи секретар керівника державного органу). Закон забороняє особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити і одержувати подарунки.

По-третьє, забороняється отримувати подарунки не тільки особам, які зазначені у пунктах один і два частини першої ст. 3 ЗУ, а й близьким їм особам (чоловік, дружина, мати, батько і ін.). Зміст поняття «близькі особи» розкривається у частині першій ст. 1 ЗУ.

По-четверте, забороняється отримувати подарунки від фізичних і юридичних осіб. Згідно ст. 24 ЦК України людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою. Разом з тим, аналіз норм національного законодавства дозволяє серед фізичних осіб, як учасників конституційних і адміністративних правовідносин, виділити громадян України, іноземців, осіб без громадянства, біженців, осіб, що потребують додаткового захисту, або яким надано тимчасовий захист в Україні, внутрішньо переселених осіб, тощо. Згідно ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридичні особи залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права (непідприємницькі та підприємницькі товариства) та юридичних осіб публічного права (державні органи, органи місцевого самоврядування, установи тощо).

По-п'яте, заборона розповсюджується на дві сфери відносин: 1) суспільні відносини, які пов'язані із здійсненням публічним службовцем діяльності щодо виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) суспільні відносини підпорядкування, де особа, яка дарує знаходиться у підпорядкуванні особи, яка отримує подарунок.

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Положення про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 14.10.2014 року № 808/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014#Text>

Основна література:

3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf

4. Дутка Р. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як адміністративно-правовий інстит. *Адміністративне право і процес*. № 3. 2020. С. 135-140.
5. Ковпак А.В., Лаврик Г.В. Порухення обмежень щодо одержання подарунків як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення. *ПУЕТ*. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8779/1/406-410.pdf>

ТЕМА 8. ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика правил етичної поведінки як регулятора суспільних відносин.
2. Загальні обов'язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.
3. Доброчесність державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.
4. Особливості використання публічним службовцем свого службового становища, ресурсів та інформації.
5. Політична нейтральність.
6. Пріоритет інтересів та неупередженість.
7. Компетентність і ефективність.
8. Нерозголошення інформації.
9. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень.

Теми для підготовки доповідей та презентацій:

1. Наведіть приклади з посиланням на першоджерела порушення вимоги політичної нейтральності.
2. Наведіть приклади з посиланням на першоджерела порушення вимоги неупередженості.

3. Розкрийте значення словосполучення «виконувати службові повноваження сумлінно, компетентно, вчасно, результативно, відповідально і професійно». Чи має ця філологічна конструкція юридичне наповнення і значення?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із загальною характеристикою правил етичної поведінки як регулятора суспільних відносин.

Здобувач має розуміти, що проблема моральних цінностей, їх збереження та розвитку – одна з головних проблем етики публічних службовців. Крім професійних знань службовці державних органів та органів місцевого самоврядування мають володіти високою культурою поведінки та ведення діалогу, мати глибокі навички аналітичного стилю мислення та інші важливі моральні якості. Слід вирізняти в особі публічного службовця соціальне, професійне та індивідуальне, але саме в єдності цих аспектів виявляється ідеальний образ, який шанується всім суспільством. При цьому особливу увагу привертає етична сторона діяльності публічного службовця, яка визначається як нормами права, так і нормами суспільної моралі. Сприйняття цих нормативів, використання у повсякденній роботі, у спілкуванні з оточенням називають проявом етичної культури публічного службовця.

Інтерес суспільства до особливостей статусу публічних службовців та прирівняних до них осіб залишається постійним, незалежно від місця, яке займає окремо взятий службовець в системі органів влади чи за родом здійснюваної ним діяльності. Діяльність службовців державних органів та органів місцевого самоврядування завжди характеризується наявністю конфліктів між інтересами держави та інтересами територіальної громади, між інтересами територіальної громади та приватними інтересами службової особи тощо. Але конфліктність проявляється по-різному, з різним ступенем гостроти, що передбачає використання різних форм та методів етичного спілкування. Це і є основною

причиною розробки, нормативного закріплення та дотримання цілого комплексу етичних вимог до поведінки публічних службовців та прирівняних до них осіб.

Крім того, здобувач має розглянути загальні обов'язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.

Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р., передбачають наступні обов'язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування:

1. зобов'язані під час виконання своїх посадових обов'язків неухильно дотримуватись загальновизнаних етичних норм поведінки, бути доброзичливими та ввічливими, дотримуватись високої культури спілкування, з повагою ставитись до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, об'єднань громадян, інших юридичних осіб;

2. своєю поведінкою мають зміцнювати авторитет державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, а також позитивну репутацію державних органів та органів місцевого самоврядування.

3. повинні під час виконання своїх посадових обов'язків проявляти стриманість у разі критики чи образ з боку громадян, зауважувати щодо неприйнятності такої поведінки і необхідності дотримання норм ввічливого спілкування;

4. повинні утримуватися (як в робочий, так в поза робочий час) від поширення інформації, зокрема розміщення коментарів на веб-сайтах і у соціальних мережах, що можуть завдати шкоди репутації державних органів та органів місцевого самоврядування;

5. зобов'язані у своїй поведінці не допускати:

- використання нецензурної лексики, підвищеної інтонації;
- принизливих коментарів щодо зовнішнього вигляду, одягу, віку, статі, сімейного стану або віросповідання особи;
- поширення чуток, обговорення особистого або сімейного життя колег, членів їх сімей та інших близьких осіб;

- впливу приватних, сімейних, суспільних або інших стосунків чи інтересів на його (її) поведінку та прийняття рішень під час виконання своїх посадових обов'язків;

- прояву будь-якої з форм дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, а також за мовними або іншими ознаками;

- дій сексуального характеру, виражених словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування.

6. повинні протидіяти мобінгу (цькуванню), вживати заходи, спрямовані на запобігання та припинення мобінгу (цькування), а також заходи щодо відновлення порушених внаслідок мобінгу (цькування) прав.

7. повинні запобігати виникненню конфліктів з громадянами, керівниками, колегами та підлеглими.

8. повинні постійно підвищувати свій культурний рівень, рівень свого професійного розвитку, поліпшувати свої уміння, знання і навички відповідно до функцій та завдань за посадою, зокрема в частині цифрової грамотності, удосконалювати організацію службової діяльності.

9. зобов'язані з повагою ставитися до державних символів України, використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, постійно підвищувати свій рівень володіння державною мовою, не допускати дискримінації державної мови.

10. одяг державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування повинен бути офіційно-ділового стилю і відповідати загальноприйнятим вимогам пристойності.

11. мають шанувати народні звичаї і національні традиції.

12. керівники державних органів, органів місцевого самоврядування чи їх структурних підрозділів, мають сприяти створенню комфортної психологічної атмосфери в трудовому колективі та не допускати випадків мобінгу (цькування).

Якщо державному службовцю чи посадовій особі місцевого самоврядування стало відомо про вище зазначені факти у його трудовому колективі, то він (вона) повинен (повинна) негайно повідомити про це безпосереднього керівника, керівника вищого рівня (у разі необхідності).

Доброчесність державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.

Здобувач повинен знати, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані виконувати свої посадові обов'язки якнайкраще, чесно і неупереджено, незважаючи на особисті ідеологічні, релігійні або інші погляди, не надавати будь-яких переваг та не виявляти прихильність до окремих фізичних чи юридичних осіб, громадських, політичних, релігійних організацій, а також не допускати ухилення від прийняття рішень та відповідальності за свої дії (бездіяльність) та рішення.

Вони зобов'язані *діяти доброчесно*, а саме:

- спрямовувати свої дії на захист публічних інтересів та недопущення конфлікту між приватними та публічними інтересами, уникати виникнення реального та потенційного конфлікту інтересів у своїй діяльності;
- не використовувати службове становище в приватних інтересах чи в неправомірних приватних інтересах інших осіб, у тому числі не використовувати свій статус та інформацію про місце роботи з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб;
- не розголошувати інформацію, що стала йому (їй) відома у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, зокрема персональні дані фізичних осіб, конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, режим якої встановлено Законами України «Про державну таємницю», «Про інформацію», «Про захист персональних даних», та «Про доступ до публічної інформації», крім випадків, установлених законом.

Здобувач має ознайомитись із особливостями використання публічним службовцем свого службового становища, ресурсів та інформації.

Державний службовець та посадова особа місцевого самоврядування:

- повинні використовувати своє службове становище, ресурси держави та територіальної громади (рухоме та нерухоме майно, кошти, службову інформацію, технології, інтелектуальну власність, робочий час, репутацію тощо) виключно для виконання своїх посадових обов'язків і доручень керівників, наданих на підставі та у межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України;

- зобов'язані у своїй діяльності дотримуватись політичної неупередженості та нейтральності, а саме уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів;

- зобов'язані при виконанні своїх посадових обов'язків раціонально і дбайливо використовувати державну і комунальну власність, постійно підвищувати ефективність її використання, уникаючи надмірних і непотрібних витрат;

- зобов'язані використовувати надані їм ресурси таким чином, щоб не завдавати шкоди навколишньому середовищу чи здоров'ю людей;

- зобов'язані при роботі з інформацією оцінювати її критично, аналізувати джерела інформації, використовувати ті із них, які є офіційними, приймати рішення на основі достовірної та перевіреної інформації, поширювати лише ту інформацію, що відповідає дійсності;

- зобов'язані використовувати свій робочий час (навіть у разі виконання завдань за посадою за межами адміністративної будівлі державного органу чи дистанційної роботи) виключно для виконання своїх посадових обов'язків.

Державному службовцю та посадовій особі місцевого самоврядування **заборонено:**

- у будь-який спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях, у тому числі для залучення державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери та інших осіб до

участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організовуються політичними партіями;

- приховувати чи обмежувати інформацію, яка має бути доведена до відома інших осіб.

Крім того, здобувач має знати основний зміст поняття політичної нейтральності.

При розкритті змісту поняття «**політична нейтральність**» слід звернути увагу на ще один термін, який часто використовується в ЗУ «Про державну службу» - «**політична неупередженість**» (статті 1, 4 і 10). *Полічну неупередженість* слід розглядати у контексті загальної неупередженості, яка регламентується ст. 41 ЗУ «Про запобігання корупції», а саме, як один із видів неупередженості взагалі.

Вимога Антикорупційного закону щодо додержання політичної нейтральності тісно пов'язана з політичною культурою особи. Політична культура публічних службовців та прирівняних до них осіб – це сукупність знань особи про політику, наявність у неї певної політичної орієнтації, вміння реалізувати їх на практиці.

Таким чином серед основних ознак політичної культури публічних службовців та прирівняних до них осіб можна виділити:

а) наявність у особи знань про всі аспекти політики – суб'єктів політики, політичну систему, політичні відносини, політичні норми, політичну культуру та ідеологію тощо. Ці знання є об'єктивними за своєю природою, тобто вони існують незалежно від суб'єктивного ставлення до них з боку особи. Публічні службовці та прирівняні до них особи зобов'язані опанувати ці знання, інакше – вони не будуть вважатися політично культурними людьми. До того ж частина із них прийшла в публічну службу через активну участь у діяльності політичних партій, а тому такі знання є частиною їх повсякденного громадського життя;

б) наявність певної політичної орієнтації – це формування особистої думки на політичні процеси в суспільстві на підставі знань про політику і діяльність різних політичних сил. Визнання принципу політичного та ідеологічного

плюралізму, закріпленого в ст. 15 Конституції України, означає, що громадяни, зокрема, публічні службовці та прирівняні до них особи, можуть бути прихильниками різних напрямків політичного розвитку своєї країни, прихильниками різних політичних сил та вільно відстоювати свої погляди. Держава ж не має права встановлювати будь-яку обов'язкову ідеологію, закріплювати монопольне становище однієї політичної партії та забороняти всі інші;

в) уміння реалізувати свої політичні знання та погляди на практиці. Вміння реалізовувати свої політичні знання та погляди на практиці вимагає від публічних службовців та прирівняних до них осіб дотримуватись обмежень політичної нейтральності та політичної неупередженості. Тобто публічні особи можуть як будь-які громадяни України, наприклад, приймати участь у голосуванні на виборах та пропонувати свої кандидатури на виборах, але не можуть, наприклад, публічно демонструвати у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів.

Здобувач має знати, що частина перша ст. 40 ЗУ «Про запобігання корупції» сформульована таким чином, що не можна з впевненістю сказати, що заборона про невикористання службових повноважень в інтересах політичних партій є лише одним із елементів, який розкриває зміст поняття «політична нейтральність», як це було свого часу зроблено в Правилах етичної поведінки державних службовців від 11 лютого 2016 р. Тому доводиться констатувати, що політична нейтральність полягає у здійсненні публічними службовцями повноважень і функцій незалежно від їх політичних переконань та партійної належності. Закон вимагає від публічних службовців:

1) уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів;

2) не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків;

3) дотримуватись інших вимог політичної нейтральності, які можуть стосуватись окремих категорій публічних службовців.

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015, *Відомості Верховної Ради України*. № 4, ст. 43 URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. *Відомості Верховної Ради України*. № 24, ст. 170. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001. *Відомості Верховної Ради України*. № 33, ст. 175. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Додаткова література:

1. Миколенко О.І. «Конфлікт інтересів» в національній правосвідомості та законодавстві України. *Правова держава*. 2019. № 33. С.65-69.
<http://pd.onu.edu.ua/article/view/162055/165316>
2. Петрова А.С. Корупція як соціально-правовий феномен. *Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. № 4. 2015. С. 96-102.
3. Сковчиляс-Павлів О.В. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 2. С. 41-46. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/8.pdf
4. Чумаченко Д.С. Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу. *Грані*. Том 21. №2. 2018. С. 37-43.
https://www.researchgate.net/publication/327181329_Korupcia_ak_socialne_avis_e_u_vimiri_sociologicnogo_analizu
5. Коломієць М.П., Лаврик Г.В. Порухення обмежень щодо суміщення і сумісництва з іншими видами діяльності як підстава адміністративної

відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення. *ПУЕТ*. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8780/1/411-416.pdf>

6. Малімон В.І., Шевченко Н.П. Актуалізація етичних кодексів в контексті модернізації системи державного управління. Науковий інформаційний вісник. Серія «Право». № 11. 2015. С. 79-85. <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/11-13-15.pdf>

ТЕМА 9. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ.

Питання для обговорення:

1. Порядок подання декларацій осами, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
2. Інформація, що зазначається в декларації.
3. Облік та оприлюднення декларацій.
4. Контроль та перевірка декларацій.
5. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування.
6. Додаткові заходи здійснення фінансового контролю.
7. Особливості фінансового контролю щодо окремих категорій осіб.
8. Поняття та класифікація адміністративних правопорушень пов'язаних із корупцією.
9. Особливості адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних із корупцією.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

При розгляді питань даної теми, здобувач повинен ознайомитись із основними вимогами щодо фінансової звітності публічних службовців відповідно до чинного законодавства.

Законодавець установив вимоги щодо подання відомостей про доходи та фінансові зобов'язання:

- 1) подання таких відомостей перед вступом на посаду;
- 2) щорічне декларування доходів
- 3) наступного року після припинення служби за минулий рік.

Здобувач має розуміти, що фінансовий контроль передбачає щорічне подання до 1 квітня шляхом заповнення на офіційному вебсайті Національного агентства з питань запобігання корупції декларації.

Декларувати потрібно своє майно, а також дітей, батьків та інших родичів і осіб, але лише тих, із якими декларант пов'язаний спільним побутом, має взаємні права та обов'язки і спільно проживає (всі ознаки одночасно). Тобто, не треба декларувати майно і доходи повнолітньої дитини, брата, сестри, батьків і так далі, якщо вони не живуть із декларантом. Лише для дружини і чоловіка зроблено виняток: якщо шлюб не розірвано, майно такого подружжя має декларуватися незалежно від спільного чи окремого проживання.

Відомості, подаються незалежно від того, знаходиться об'єкт декларування на території України чи за її межами.

У декларації зазначаються відомості про:

1) прізвище, ім'я, по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомила про це відповідний орган центрального органу виконавчої влади, відповідальний за формування державної податкової політики, і має про це відмітку у паспорті громадянина України) суб'єкта декларування та членів його сім'ї, зареєстроване місце проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування Національним агентством може бути надіслано кореспонденцію, місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду, або посаду, на яку претендує, та категорію посади (якщо така є) суб'єкта декларування;

2) об'єкти нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї (*особа, яка перебуває у шлюбі із суб'єктом, та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом*) на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочинну, внаслідок якого набуто таке право.

Відповідно ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»

близькі особи - члени сім'ї суб'єкта а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта;

члени сім'ї:

а) особа, яка перебуває у шлюбі із суб'єктом та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом;

б) будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі не менше 183 днів протягом року, що передує року подання декларації.

Здобувач має знати, що такі відомості повинні містити:

а) *дані щодо виду, характеристики майна, місцезнаходження, дату набуття майна у власність, оренду або інше право користування, вартість майна на дату набуття його у власність, володіння або користування;*

б) *у разі якщо нерухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна вказуються відомості або найменування відповідної*

юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. У разі якщо нерухоме майно перебуває в оренді або на іншому праві користування, про власника такого майна також вказуються відомості або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

3) цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуто таке право.

Такі відомості включають:

а) дані щодо виду майна, характеристики майна, дату набуття його у власність, володіння або користування, вартість майна на дату його набуття у власність, володіння або користування;

б) дані щодо транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, а також щодо їх марки та моделі, року випуску, ідентифікаційного номера (за наявності). Відомості про транспортні засоби та інші самохідні машини і механізми зазначаються незалежно від їх вартості;

4) цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із відображенням відомостей стосовно виду цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів.

5) інші корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із зазначенням найменування кожного суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми, коду Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частки у статутному (складеному) капіталі товариства, підприємства, організації у грошовому та відсотковому вираженні;

б) нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті.

7) отримані (нараховані) доходи, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки та інші доходи;

8) наявні грошові активи, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах. Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески;

банківські та інші фінансові установи, у тому числі за кордоном, у яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї) або зберігаються кошти, інше майно.

9) фінансові зобов'язання суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів у рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредитом), залишок позики (кредиту) станом на кінець звітного періоду, зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення.

10) посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом: дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом

11) входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегулівних чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням назви відповідних об'єднань (організацій) та їх коду

Додаткові заходи здійснення фінансового контролю з якими необхідно ознайомитись здобувачам при підготовці.

До додаткових заходів фінансового контролю відноситься обов'язок суб'єкта декларування повідомляти письмово в десятиденний строк Національне агентство у встановленому ним порядку про:

- відкриття ним або членом його сім'ї валютного рахунку в установі банкунерезидента із зазначенням номера рахунку і місцезнаходження банку-нерезидента;
- отримання ним доходу, придбання майна на суму, яка перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня відповідного року.

Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Крім того, здобувач має знати, що Законом України «Про політичні партії в Україні» було запроваджено не тільки державне фінансування політичних партій, але й щоквартальну звітність для політичних партій, встановлено максимальний розмір суми внеску від фізичних та юридичних осіб, та передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення встановленого порядку або строків подання звітів політичних партій, подання завідомо недостовірних відомостей у звітах політичних партій, порушення порядку надання або отримання внесків, порушення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичних партій. Завдяки чинному Закону України «Про політичні партії в Україні»

відповідальність політичних партій за різноманітні порушення збільшилася й чіткіше врегульована.

Згідно з частиною п'ятою статті 45 дія розділу VII «Фінансовий контроль» Закону не поширюється на посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері:

- соціального обслуговування населення; соціальної та професійної реабілітації осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю;
- соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;
- охорони здоров'я (крім керівників закладів охорони здоров'я центрального, обласного, районного, міського (міст обласного значення, міст Києва та Севастополя) рівня);
- освіти (крім керівників вищих навчальних закладів та їх заступників);
- науки (крім президентів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, перших віце-президентів, віцепрезидентів та головних учених секретарів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, інших членів Президії Національної академії наук України та президій національних галузевих академій наук, обраних загальними зборами Національної академії наук України та національних галузевих академій наук відповідно, керівників науково-дослідних інститутів та інших наукових установ);
- культури;
- мистецтв;
- відновлення та збереження національної пам'яті;
- фізичної культури;
- спорту;
- національно-патріотичного виховання.

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

Працівники патронажної служби є суб'єктами декларування з 18 жовтня 2019 року.

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України "Про державну службу", Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування", інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України "Про судоустрій і статус суддів".

Здобувач повинен усвідомлювати, що у випадках виявлення порушень НАЗК може застосувати такі заходи впливу:

- скласти адміністративний протокол (ст. 212-15 КУпАП). Це тягне за собою накладення штрафу на громадян від 70 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від 100 до 130 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією суми внеску на підтримку політичної партії);
- направити матеріали до правоохоронних органів (ст. 159-1 Кримінального кодексу України – карається штрафом від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до 2 років, або обмеженням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк 5 років);
- видати припис для усунення виявлених порушень (ч. 2 ст. 20 Закону «Про політичні партії в Україні»);

- припинити державне фінансування за нецільове використання коштів. Процедурно це відбувається через суд (ст. 17-8 Закону «Про політичні партії в Україні»).

Здобувач повинен знати, що кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, вважаються кримінальні правопорушення, передбачені [статтями 366⁻²](#), [366⁻³](#) Кримінального кодексу України.

Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", карається штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі строком на один рік, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Крім того, здобувач повинен ознайомитись із главою 13-А КУПАП АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ, яка передбачає відповідальність за:

1. Порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності,

медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю -

2. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків
3. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів
4. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень
5. Невжиття заходів щодо протидії корупції

Законодавчі та нормативні документи:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради РСР*. 1984. № 51. ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Додаткова література:

1. Миколенко О.І. «Конфлікт інтересів» в національній правосвідомості та законодавстві України. *Правова держава*. 2019. № 33. С.65-69. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/162055/165316>
2. Петрова А.С. Корупція як соціально-правовий феномен. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. № 4. 2015. С. 96-102.

3. Сковчиляс-Павлів О.В. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. Право та державне управління. 2019. № 2 (35). Том 2. С. 41-46. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/8.pdf
4. Чумаченко Д.С. Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу. Грані. Том 21. №2. 2018. С. 37-43. https://www.researchgate.net/publication/327181329_Korupcia_ak_socialne_avis_e_u_vimiri_sociologicznego_analizu
5. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 10. 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf
6. Коломієць М.П., Лаврик Г.В. Порушення обмежень щодо суміщення і сумісництва з іншими видами діяльності як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення. ПУЕТ. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8780/1/411-416.pdf>
7. Малімон В.І., Шевченко Н.П. Актуалізація етичних кодексів в контексті модернізації системи державного управління. Науковий інформаційний вісник. Серія «Право». № 11. 2015. С. 79-85. <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/11-13-15.pdf>
8. Калугіна І.О. Антикорупційна правова політика: природа і зміст. Аналітично-порівняльне правознавство. № 4. 2021. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/253778>

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ III

1. Визначення приватного інтересу та його співвідношення з публічним інтересом. Конфлікт інтересів та його види.
2. Процедура виявлення і повідомлення про конфлікт інтересів. Обмеження доступу до інформації.
3. Переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів.

4. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
5. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.
6. Загальна характеристика заходів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та їх класифікація.
7. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища.
8. Обмеження щодо одержання подарунків.
9. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними.
10. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.
11. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.
12. Обмеження спільної роботи близьких осіб.
13. Загальна характеристика правил етичної поведінки як регулятора суспільних відносин.
14. Загальні обов'язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.
15. Добросовісність державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.
16. Особливості використання публічним службовцем свого службового становища, ресурсів та інформації.
17. Політична нейтральність.
18. Пріоритет інтересів та неупередженість.
19. Нерозголошення інформації.
20. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень. Порядок подання декларацій осами, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
21. Інформація, що зазначається в декларації.

22. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування.
23. Поняття та класифікація адміністративних правопорушень пов'язаних із корупцією.
24. Особливості адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних із корупцією.
25. Порядок подання декларацій осами, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
26. Контроль та перевірка декларацій.
27. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування.
28. Додаткові заходи здійснення фінансового контролю.
29. Поняття та класифікація адміністративних правопорушень пов'язаних із корупцією.
30. Особливості адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних із корупцією.

ТЕМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ ЗА ЗМІСТОВИМ МОДУЛЕМ III:

1. Чи потребує вдосконалення система заходів запобігання чи врегулювання конфлікту інтересів, яка передбачена Законом «Про запобігання корупції».
2. Наведіть приклади (з посиланням на офіційні джерела) наявності конфлікту інтересів у економічній сфері. Аргументуйте свою відповідь.
3. Наведіть приклади (з посиланням на офіційні джерела) наявності конфлікту інтересів у сфері оборони. Аргументуйте свою відповідь.
4. Наведіть приклади (з посиланням на офіційні джерела) наявності конфлікту інтересів у сфері освіти. Аргументуйте свою відповідь.
5. Чи потребує вдосконалення, на Вашу думку, система заходів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, що передбачена Законом «Про запобігання корупції»? Аргументуйте свою відповідь.

6. Дайте визначення сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Наведіть приклади порушення публічними службовцями такого обмеження.

7. Яке коло осіб охоплюється поняттям «близькі особи»?

8. Наведіть приклади з посиланням на першоджерела порушення вимоги політичної нейтральності.

9. Наведіть приклади з посиланням на першоджерела порушення вимоги неупередженості.

10. Розкрийте значення словосполучення «виконувати службові повноваження сумлінно, компетентно, вчасно, результативно, відповідально і професійно». Чи має ця філологічна конструкція юридичне наповнення і значення?

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Історичні підходи до визначення корупції як соціального явища. Негативні наслідки корупції для суспільства.
2. Форми прояву корупції у суспільстві. Соціальні передумови корупції.
3. Політичні та економічні чинники корупції.
4. Правові та організаційно-управлінські чинники корупції.
5. Історія розвитку національного законодавства з питань запобігання корупції. Нормативне визначення корупції.
6. Види корупції у наукових джерелах та джерелах права.
7. Основні напрями діяльності держави щодо запобігання корупції.
8. Види запобіжного впливу на соціальні передумови корупції. Правові заходи в політичній та економічній сфері і їх характеристика.
9. Правові заходи у законодавчій та організаційно-управлінській сфері та їх характеристика.
10. Правові заходи в сфері суспільної моралі та їх характеристика.
11. Антикорупційна політика та антикорупційна стратегія: поняття і співвідношення. Механізм реалізації та оцінка результатів виконання Антикорупційної стратегії.
12. Основні принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Проблеми суспільства, які повинна вирішити Антикорупційна стратегія держави на 2021-2025 роки.
13. Формування та реалізація державної антикорупційної політики. Очікувані стратегічні результати виконання Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки.
14. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції.
15. Сучасна система суб'єктів антикорупційної діяльності та оцінка її ефективності.
16. Правовий статус Національної ради з питань антикорупційної політики.
17. Правовий статус Національного антикорупційного бюро України.

18. Правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції.

19. Правовий статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора.

20. Правовий статус Вищого антикорупційного суду.

21. Поняття і класифікація суб'єктів, до яких застосовуються заходи запобігання корупції.

22. Загальна характеристика осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

23. Загальна характеристика осіб, які прирівнюються у сфері запобігання корупції до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

24. Загальна характеристика осіб, які здійснюють організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки.

25. Кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України як суб'єкти, до яких застосовуються заходи запобігання корупції.

26. Правовий статус викривача та його державний захист.

27. Визначення приватного інтересу та його співвідношення з публічним інтересом.

28. Конфлікт інтересів та його види.

29. Процедура виявлення і повідомлення про конфлікт інтересів.

30. Способи зовнішнього і самостійного врегулювання конфлікту інтересів.

31. Усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті.

32. Обмеження доступу до інформації.

33. Перегляд обсягу службових повноважень.

34. Здійснення повноважень під зовнішнім контролем.

35. Переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів.

36. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

37. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

38. Загальна характеристика заходів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням та їх класифікація.

39. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища. Обмеження щодо одержання подарунків.

40. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними.

41. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.

42. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

43. Обмеження спільної роботи близьких осіб.

44. Загальна характеристика правил етичної поведінки як регулятора суспільних відносин.

45. Загальні обов'язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.

46. Добросовісність державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування.

47. Особливості використання публічним службовцем свого службового становища, ресурсів та інформації.

48. Політична нейтральність.

49. Пріоритет інтересів та неупередженість.

50. Компетентність і ефективність.

51. Нерозголошення інформації.

52. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень.

53. Порядок подання декларацій осами, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

54. Інформація, що зазначається в декларації.

55. Облік та оприлюднення декларацій. Контроль та перевірка декларацій.

56. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування.

57. Додаткові заходи здійснення фінансового контролю.

58. Особливості фінансового контролю щодо окремих категорій осіб.

59. Поняття та класифікація адміністративних правопорушень пов'язаних із корупцією.

60. Особливості адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних із корупцією.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ»

Законодавчі та нормативні документи:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради РСР*. 1984. № 51. ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 49, Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
5. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014, *Відомості Верховної Ради України*. № 47. Ст. 2051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
7. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 *Відомості Верховної Ради України*. №24, ст. 212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>
8. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: Наказ Офісу Генерального Прокурора від 05.03.2020 № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>

9. Положення про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 14.10.2014 року № 808/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014#Text>
10. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001 № 32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2939-17>
11. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015, *Відомості Верховної Ради України*. № 4, ст. 43 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
12. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. *Відомості Верховної Ради України*. № 24, ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001. *Відомості Верховної Ради України*. № 33, ст. 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

Основна література:

3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте. 2018. 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf
4. Нормативний помічник з запобігання та протидії корупції: практичний посібник / упоряд. С. В. Петков. К.: Центр учбової літератури. 2017. 288 с.
5. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 192 с. <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/anticorruption-title.pdf>
6. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. [Шаповалова О.А., Андрійцьо В.Д., Луньова О.Г. і ін.]. К.: Ваіте, 2017. 146 с. <http://www.nsj.gov.ua/files/1526979943Anti-Corruption%20Handbook.pdf>

7. Романов М.В. Основні засади запобігання корупції. Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. 176 с. https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/Pidruchnyk_osnovy-zapobigannya-koruptsiyi.pdf

8. Деркач С., Карпова О., Леончук О., Луцик В. Щодо роботи з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Практичний посібник. К. Департамент запобігання та виявлення корупції, 2021. 114 с. <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Guide-final.pdf>

Додаткова література:

1. Миколенко О.І. «Конфлікт інтересів» в національній правосвідомості та законодавстві України. *Правова держава*. 2019. № 33. С.65-69. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/162055/165316>

2. Петрова А.С. Корупція як соціально-правовий феномен. *Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. № 4. 2015. С. 96-102.

3. Сkochиляс-Павлів О.В. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 2. С. 41-46. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/8.pdf

4. Чумаченко Д.С. Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу. *Грані*. Том 21. №2. 2018. С. 37-43. https://www.researchgate.net/publication/327181329_Korupcia_ak_socialne_avise_u_vimiri_sociologichnogo_analizu

5. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 10. 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf

6. Калугіна І.О. Антикорупційна правова політика: природа і зміст. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 4. 2021. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/253778>

7. Янюк Н.В. запобігання корупції на публічній службі: правове регулювання в Україні та досвід країн європейського союзу. Доповідь. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/35/587/1195-1?inline=1>

8. Дутка Р. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як адміністративно-правовий інстит. *Адміністративне право і процес*. № 3. 2020. С. 135-140.

9. Ковпак А.В., Лаврик Г.В. Порушення обмежень щодо одержання подарунків як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення. *ПУЕТ*. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8779/1/406-410.pdf>

10. Коломієць М.П., Лаврик Г.В. Порушення обмежень щодо суміщення і сумісництва з іншими видами діяльності як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення. *ПУЕТ*. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8780/1/411-416.pdf>

11. Малімон В.І., Шевченко Н.П. Актуалізація етичних кодексів в контексті модернізації системи державного управління. Науковий інформаційний вісник. Серія «Право». № 11. 2015. С. 79-85. <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/11-13-15.pdf>

15. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://portal.rada.gov.ua> – Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://kmu.gov.ua> – Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <http://ukurier.gov.ua/uk/> щоденне видання центральних органів виконавчої влади України «Урядовий кур'єр»
4. <http://www.golos.com.ua/> Газета Верховної Ради України «Голос України».

Навчальне видання

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 081 «Право»

Електронне практичне видання

Укладач
Миколенко Олександр Іванович

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з
програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1 МБ.

Кафедра адміністративного та господарського права
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058